

GENEL TÜRK TARİHİ

ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Cilt/Volume 6, Sayı/Issue 12, Temmuz/July 2024, ss. 565-584.

Geliş Tarihi–Received Date: 13.05.2024 Kabul Tarihi–Accepted Date: 24.06.2024

ARAŞTIRMA MAKALESİ – RESEARCH ARTICLE

NAPOLYON SAVAŞLARI VE OSMANLI-RUS HARBİ SIRASINDA DİPLOMASİ: SİR ROBERT ADAİR'İN İSTANBUL BÜYÜKELÇİLİĞİ (1808-1810)

 10.53718/gttad.1483364

 HÜSEYİN YILMAZ*

ÖZ

Napolyon'un Mısır'ı işgali sonrasında Osmanlı Devleti, İngiltere ve Rusya ile müttefik olsa da bu durum çok uzun sürmeyecekti. Rusya ve İngiltere ile sorunlar yaşayan Bab-ı Ali, Fransa ile daha yakın bir ilişki kuracaktı. Fakat bu yakınlaşma İngiltere ve Rusya tarafından istenilen bir durum değildi. Fransa'nın Sebastiani'yi elçi olarak İstanbul'a göndermesinden sonra yaşanan gelişmeler 1806'da Osmanlı-Rusya savaşının başlamasına neden olmuştu. Bunu İngilizlerin 1807'de gerçekleştirdikleri İstanbul ve Ebukır harekâtları izledi. Londra hükümeti bu harekâtları İstanbul'u kendi yanına çekmek için yapmıştı. Ancak bu ters etki yapacak ve Bab-ı Ali, Fransa ile ittifak kurmak için Vahid Efendi'yi elçi olarak gönderecekti. Fakat Napolyon'un Tilsit'te Rusya ile anlaşması Osmanlı Devleti ile İngiltere arasında barış görüşmelerinin yapılmasına neden oldu. Fakat bu görüşmeler başarısızlık ile sonuçlandı. Ancak 1808'de Erfurt'ta yapılan yeni görüşme ve İber Yarımadası'ndaki isyan sonrasında Bab-ı Ali, yeniden Londra ile temas kuracaktı. Yapılacak barış görüşmelerine Viyana elçiliğinden henüz yeni dönmüş Robert Adair atandı. R. Adair, barışın sağlanması için önemli bir rol üstlendi. 1809'da yapılan Çanakkale Antlaşması ile iki ülke arasındaki barış yeniden sağlanıyordu. Daha sonrasında ise R. Adair İstanbul'a büyükelçisi olarak görevlendirilecekti.

Bu dönemde İstanbul önemli bir diplomasi merkezi haline geldi. Avrupa'da Napolyon Savaşları'nın yaşandığı bir dönemde Osmanlı Devleti'nin takındığı siyasi durum hiç olmadığı kadar önem arz ediyordu. Bu nedenle savaşan tarafların İstanbul'da bulunan elçilerine önemli bir görev düşüyordu. Neredeyse tüm Avrupa'nın savaş alanına döndüğü bir dönemde Bab-ı Ali'nin izleyeceği diplomasi savaşın gidişatı açısından önemliydi. Bu nedenle her elçi kendi ülkesinin politikası doğrultusunda Osmanlı Devleti'ni yönlendirmeye çalışıyordu. Bu açıdan Ocak 1809'dan Temmuz 1810'a kadar İstanbul'da kalacak olan R. Adair, iki ülke arasındaki ilişkilerin eski haline döndürülmesinin yanı sıra Osmanlı Devleti ile Rusya ve Fransa eksenindeki ilişkilerde önemli roller üstlendi. Özellikle Osmanlı-Rusya Savaşı'nın ülkesinin çıkarlarına uygun bir şekilde barış ile sonlandırılmasına çalıştı. Bu barış sonrasında İngiltere ile Rusya'nın yeniden müttefik olabileceğini düşünüyordu. Bu nedenle bir an önce Osmanlı-Rus barışının sağlanması gerektiğine inanıyordu. Bunun için İngiliz elçilerinin neredeyse gelenekselleşen arabuluculuk rolünü oynamaya çalıştı. Barış için gerekirse kraliyet donanmasının Karadeniz'e geçerek Osmanlı ordusu ile Sivastopol'a bir çıkartma yapması gerektiğini düşünüyordu. İngiltere'nin Osmanlı-Rusya savaşına dahil olması, Bab-ı Ali tarafından da istenilen bir durumdu. Özellikle Reisülküttap Galib Efendi bu konuda Çanakkale Antlaşması'nın gizli maddelerini gündeme getirecekti. Ayrıca R. Adair İstanbul ile Viyana arasında bir yakınlaşma sağlamaya çalışıyordu. İki ülkenin Fransa karşısında iş birliği yapması gerektiğini düşünüyor ve bu konuda Bab-ı Ali'yi ikna etmeye çalışıyordu.

Bu siyasi faaliyetlerinin yanı sıra İngiltere'nin Osmanlı topraklarındaki ekonomik çıkarlarının korunması için de çaba harcayacaktı. Özellikle Yedi Adalar bölgesinde Fransa'ya karşı verilen askerî mücadele İstanbul'da kendisini diplomasi alanında gösterecekti. İngiltere tarafından bölgenin temsilcisi olarak kabul edilen Danderino'nun Fransa maslahatgüzarı Latour-Maubourg tarafından tutuklanması diplomatik bir krize dönüşecekti. Ayrıca Akdeniz'de Osmanlı sularındaki korsanlık faaliyetleri ise iki ülke arasındaki diğer bir sorundu. Her iki sorunun çözülmesi için hem İngiliz hem de Fransız elçilikleri Bab-ı Ali'yi meselelere dahil etmeye çalışıyordu. Buna karşın Osmanlı hükümeti, iki ülke arasındaki sorunlara müdahil olmak istemiyordu.

* Arş. Gör. Dr., Manisa Celal Bayar Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimler Fakültesi, Tarih Bölümü, Manisa/TÜRKİYE, E-Posta: huseyin.yilmaz@cbu.edu.tr, **ORCID ID:** 0000-0003-3655-6919.

NAPOLYON SAVAŞLARI VE OSMANLI-RUS HARBİ SIRASINDA DİPLOMASİ: SIR ROBERT ADAİR'İN İSTANBUL BÜYÜKELÇİLİĞİ (1808-1810)

Fakat bölgedeki siyasi ve ekonomik çıkarlarını sürdürme gayreti içerisindeydi. Bu meselelerin çözümü için R. Adair önemli bir rol üstlenecekti. Bu çalışmada Robert Adair'in İstanbul'daki faaliyetleri ve bu dönemdeki Osmanlı ve Avrupa diplomasisi ayrıntılarıyla ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Diplomasisi, Rusya, İngiltere, Napolyon Savaşları, Robert Adair.

DIPLOMACY DURING THE NAPOLEONIC WARS AND THE OTTOMAN-RUSSIAN WAR: SIR ROBERT ADAIR'S EMBASSY IN ISTANBUL (1808-1810)

ABSTRACT

Although the Ottoman Empire was allied with England and Russia after Napoleon's invasion of Egypt, this situation would not last long. Having problems with Russia and England, the Porte would establish a closer relationship with France. This rapprochement, however, was not desired by England and Russia. The developments that took place after France sent Sebastiani to Istanbul as an ambassador led to the outbreak of the Ottoman-Russian war in 1806. This was to be followed by the British operations in Istanbul and Ebukir in 1807. The London government had carried out these operations to win Istanbul to its side. Nevertheless, this would have the opposite effect and the Porte would send Vahid Efendi as an envoy to establish an alliance with France. However, Napoleon's agreement with Russia in Tilsit would lead to peace negotiations between the Ottoman Empire and England. Nevertheless, these negotiations would end in failure. However, after the new negotiations in Erfurt in 1808 and the rebellion in the Iberian Peninsula, the Porte would contact London again. Robert Adair, who had just returned from his ambassadorship in Vienna, would be appointed to the peace negotiations. He would play an important role in the peace process. With the Treaty of Dardanelles in 1809, peace between the two countries was restored. Afterwards, R. Adair would be appointed as the ambassador to Istanbul.

In this period, Istanbul would become a significant diplomatic centre. At a time when the Napoleonic Wars were taking place in Europe, the political position of the Ottoman Empire was more important than ever. Thus, the ambassadors of the warring parties in Istanbul had a significant duty. At a time when almost all of Europe had turned into a battlefield, the diplomacy to be followed by the Porte was important for the course of the war. Accordingly, each ambassador was trying to guide the Ottoman Empire in line with the policy of his own country. R. Adair, who would stay in Istanbul from January 1809 to July 1810, would play an important role in the relations between the Ottoman Empire and Russia and France, as well as restoring the relations between the two countries. In particular, he would endeavour to end the Ottoman-Russian war with peace in accordance with the interests of his country. He thought that after this peace, Britain and Russia could become allies again. Therefore, he believed that Ottoman-Russian peace should be achieved as soon as possible. For this, he would try to play the almost traditional mediation role of the British ambassadors. If necessary for peace, he thought that the Royal Navy should cross the Black Sea and land at Sevastopol together with the Ottoman army. Britain's involvement in the Ottoman-Russian war was also desired by the Porte. Especially Reis Effendi Mehmed Said Galib would bring up the secret articles of the Dardanelles Treaty in this regard. R. Adair was also trying to establish a rapprochement between Istanbul and Vienna. He thought that the two countries should co-operate against France and tried to convince the Porte on this issue.

In addition to these political activities, he would also endeavour to protect Britain's economic interests in the Ottoman lands. The military struggle against France, especially in the Seven Islands, would manifest itself in the field of diplomacy in Istanbul. The arrest of Danderino, who was accepted as the representative of the region by England, by the French Charge d'Affaires Latour-Maubourg would turn into a diplomatic crisis. In addition, piracy activities in Ottoman waters in the Mediterranean was another problem between the two countries. Both the British and French embassies tried to involve the Porte in the resolution of both problems. However, the Ottoman government did not want to get involved in the problems between the two countries. Nevertheless, it endeavoured to maintain its political and economic interests in the region. R. Adair was to play a significant role in the resolution of these issues. In this study, Robert Adair's activities in Istanbul and Ottoman and European diplomacy during this period will be discussed in detail.

Keywords: Ottoman Diplomacy, Russia, England, Napoleonic Wars, Robert Adair.

GİRİŞ

Napoleon'un 1798'de Mısır'ı işgal etmesi sonucunda ortaya çıkan Osmanlı Devleti ile İngiltere ve Rusya arasındaki ittifak, bir süre sonra bazı sorunlar ortaya çıkaracaktı. Rusya ile Boğazlar ve Akdeniz, İngiltere ile de özellikle Mısır üzerindeki nüfuz mücadelesi, müttefik devletlerin farklı politikalar izlemesine neden olacaktı. Londra hükümetinin Mısır'da Memlükler üzerinden yeniden güç elde etme çabalarına karşılık Nizam-ı Cedid ekibi ise Mısır'ın gelirlerini kurmaya çalıştıkları yeni ordunun finansmanı için kullanmayı düşünüyordu. Bu

çkar çatışması kısa sürede iki ülkeyi çatışma haline getirecekti.¹ Özellikle Napolyon'un Avrupa'daki askerî başarıları, başta III. Selim olmak üzere Osmanlı erkanının Fransa'ya yakınlaşması ile neticelenecekti. Bu durum Bab-ı Ali'nin Rusya ve İngiltere ekseninden Fransa eksenine kayması ile sonuçlanacaktı. Rusya ile yaşanan sorunlara Fransa'nın da Osmanlı lehine bir tutum alması eklenince, İstanbul-St. Petersburg arasındaki ilişkiler bir savaşa doğru gitmekteydi. Rusya karşısında istediği ezici mağlubiyeti bir türlü elde edemeyen Napolyon, düşmanını kurmak istediği ittifak sitemi ile zayıflatmayı düşünüyordu. Bu doğrultuda İran'ın da içinde olacağı *ancien régime*'nin doğu bariyeri (barrière de l'Est) politikasını yeniden kurmayı planlamaktaydı. Paris-Tahran-İstanbul-Stockholm ekseninde oluşturulacak bu ittifak ile Rusya, Kafkasya ve Avrupa sınırlarından kuşatılmış olacaktı. Bu politikanın en önemli ayaklarından birisi olan Osmanlı Devleti ise özellikle Rusya ile yaşadığı sorunlar nedeniyle Fransa ile dostane bir politika izlemeye başlamıştı. Napolyon'un imparator unvanının tanınarak iki ülke arasındaki dostluk bağlarının daha kuvvetli hale getirilmesi için Abdurrahman Muhib Efendi Paris'e elçi olarak gönderilirken Napolyon da Sebastiani'yi İstanbul'a elçilik yapmak üzere görevlendirilecekti. Rusya'nın giderek artan taleplerine paralel olarak yeni Fransız elçisinin faaliyetleri, İstanbul ile St. Petersburg'u bir savaş durumuna getirmişti. Sebastiani'nin teşvikleri doğrultusunda Rusya taraftarı olarak bilenen Eflak ve Boğdan voyvodalarının görevden alınması ile başlayan süreç Bab-ı Ali'nin 1806'nın Kasım'ındaki savaş ilanı ile devam etmişti.²

İstanbul-St. Petersburg ekseninde bir savaş çıkmasını istemeyen ülkelerin başında İngiltere geliyordu. Napolyon'a karşı en önemli müttefiklerinden birisi olan Rusya'nın yeni açılacak Osmanlı cephesi nedeniyle askerî gücünü bölmek zorunda kalacağı farkındaydı. Diğer taraftan Osmanlı Devleti'nin Fransa ile bir ittifak yapması halinde ise Akdeniz'deki İngiliz ticareti olumsuz etkilenecekti. Bu nedenle Bab-ı Ali'nin Fransa ekseninden uzaklaşarak yeniden İngiltere-Rusya eksenine geçmesi, Londra hükümetinin en öncelikli hedeflerinden birisiydi. Bu doğrultuda harekete geçen İngiltere'nin İstanbul elçisi Charles Arbuthnot, ilk başta diplomatik yollarla yeni durumu engellemeye çalışsa da başarılı olamayacaktı. Bu nedenle elindeki en güçlü koza başvurma kararı alan elçi, Akdeniz'de bulunan İngiliz donanmasının Çanakkale üzerinden İstanbul önlerine kadar gelmesi ile neticelenecek bir askerî harekâta girişecekti. Fakat bu harekât istenilen neticeyi vermediği gibi Sebastiani'nin ve dolayısıyla da Fransa'nın konumunu daha da güçlendirecekti. Kısa bir süre sonra geri çekilen bu donanma, Mart 1807'de Ebukır'da bir çıkartmaya girişse de bu da bir fiyasko ile sonuçlanacaktı. Her ne kadar hiçbir zaman taraflar arasında resmî bir savaş ilan edilmedi de bu iki askerî harekât Osmanlı Devleti ile İngiltere'yi bir savaş durumuna getirecekti.³

1. 1809 Çanakkale Antlaşması ve Robert Adair

Bab-ı Ali hem Rusya hem de İngiltere ile bir savaş durumu içinde olsa da beklediği olumlu gelişmeler bir türlü gerçekleşmiyordu. Fransa ile kurmak istenilen ittifak ortaya çıkmazken cephelerde de Rusya üstünlüğü her geçen gün daha bariz bir şekilde ortaya çıkmaktaydı. Bunun yanında Osmanlı Devleti'nin ittifak arayışı içinde olduğu Fransa'nın, Osmanlı Devleti'nin düşmanı Rusya ile 1807 Tilsit'te antlaşması hem Bab-ı Ali hem de Londra açısından mevcut politikalarında bir değişiklik ortaya çıkardı. Her iki taraf için de beklenmedik bu gelişme sonrasında taraflar arasında bir yakınlaşma ortaya çıktı. Napolyon'un Tilsit'te Bab-ı Ali'nin beklemediği bu hareketinin yanında Osmanlı topraklarının paylaşıldığına dair söylentiler, İstanbul'un İngiltere'ye karşı olan tutumunda bir yumuşamaya neden oldu. Bunun yanında İngiltere ise bir an önce barış yaparak eski dostluğun yeniden kurulmasını istiyordu. Fakat barış görüşmeleri için gönderilen Arthur Paget'in girişimlerinden ise bir sonuç alınmayacaktı. Fransa tehlikesinden dolayı Bab-ı Ali, Paget ile açık bir müzakere süreci yürütmese de 1807'de gerçekleşen bu gizli görüşmelerden bir netice elde edilemeyecekti.⁴ Fakat Bab-ı Ali, Paget'in 1807'nin sonlarında Çanakkale'den ayrılması sonrasında ise İngiltere barışına daha olumlu yaklaşmaya başlayacaktı. Rusya ve Fransa tehlikesinin giderek büyüdüğünü düşünen İstanbul, Osmanlı Devleti'nin paylaşılacağına dair dedikoduların gün geçtikçe daha da fazla konuşulduğu bir dönemde İngiltere dostluğuna sırt çevirmek istemiyordu. Bu doğrultuda bir taraftan deniz yoluyla diğer taraftan da Tepedelenli Ali Paşa aracılığıyla İngiliz makamları ile iletişime geçilerek yarım kalan barış görüşmelerinin yeniden başlatılmasını talep edecekti. Fakat bu talep Malta'ya ulaştığında, Paget çoktan İngiltere yoluna çıkmış olacaktı. Ancak bu fırsatı değerlendirmek isteyen İngiliz makamları, Viyana elçiliğinden Malta'ya yeni gelmiş olan Robert Adair'i⁵ bu görev için

¹ III. Selim döneminde Mısır üzerindeki nüfuz mücadelesi için bkz. Yüksel Çelik, "III. Selim Devrinde Mısır'da Osmanlı-İngiliz Rekabeti, 1798-1807", *Nizam-ı Kadim'den Nizam-ı Cedid'e III. Selim ve Dönemi*, ed. Seyfi Kenan, İSAM, İstanbul 2010, s. 351-366.

² Fransa'nın bu dönemdeki politikası için bkz. Edouard Driault, *Napolyon'un Şark Siyaseti, Selim-i Salis, Napoleon, Sebastiani ve Gardane*, çev. Mehmed Fuad Köprülüzade, TTK Yay., Ankara 2013; Sebastiani'nin elçiliği hakkında bkz. P. Coquelle, "Sébastieni Ambassadeur à Constantinople, 1806-1808", *Revue d'histoire Diplomatique*, C. XVIII, 1904, s. 756-758.

³ İngiltere'nin bu dönemdeki politikası için bkz. Fatih Yeşil, "İstanbul Önlerinde Bir İngiliz Filosu: Uluslararası Bir Krizin Siyasi ve Askerî Anatomisi", *Nizam-ı Kadim'den Nizam-ı Cedid'e III. Selim ve Dönemi*, ed. Seyfi Kenan, İSAM, İstanbul 2010, s. 396-399; a.g.mlf. *Tarjikh Zafer, Büyük Güçlerin Doğu Akdeniz'deki Siyasi ve Askerî Mücadelesi (1806-1807)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul 2017.

⁴ Paget ile yapılan bu görüşmeler hakkında bkz. Augustus B. Paget, *The Paget Papers Diplomatic and Other Correspondence of the Right Hon. Sir Arthur Paget, G.C.B. 1794-1807*, William Heinemann, Londra 1896, C. II.

⁵ Robert Adair'in hem Çanakkale Antlaşması'nın müzakerelerine hem de İstanbul'da elçi olarak bulunduğu dönemde dair yaptığı yazışmalar Londra'da bulunan The National Archives (NA), Foreign Office (FO), 78/60, 62, 63, 64, 68 nolu ciltlerinde bulunmaktadır. Fakat bu

NAPOLYON SAVAŞLARI VE OSMANLI-RUS HARBİ SIRASINDA DİPLOMASİ: SİR ROBERT ADAİR'İN İSTANBUL BÜYÜKELÇİLİĞİ (1808-1810)

yetkilendirse de o da bu karar eline ulaşmadan İngiltere yoluna düşmüştü. Bu süreç görüşmelerin başlamasını geciktirecek ve nihayetinde müzakereler 1808'in ikinci yarısında başlayacaktı. Osmanlı tarafının Vahid Efendi tarafından temsil edildiği bu görüşmeler, 5 Ocak 1809'da sonuçlanacak ve Çanakkale Antlaşması imzalanacaktı.⁶

Viyana dönüşünde bu göreve atanan Adair⁷, hiç şüphesiz bu görevi beklemiyordu. Fransa'nın baskıları sonrasında Viyana'dan gönderilmek zorunda kalmıştı ve hala geri dönme umutları taşıyordu. Bu nedenle İngiltere'ye dönmek için bulunduğu Malta'da, 7 Nisan'da reisülküttabın 13 Şubat 1808 tarihli mektubu eline ulaştığında bu göreve dair yeterli bilgisi olmadığını belirterek yerine Aleksander Ball'ı tavsiye edecekti.⁸ Fakat hala Viyana ile bağlantısını koparmamış ve bu nedenle de bir an önce dönme arzusuna sahipti. Diğer yandan Adair, Paget'in yerine atanabilecek en uygun kişilerin başında geliyordu. Viyana'daki elçiliği sayesinde Avrupa ve özellikle de Doğu Avrupa siyasetine dair önemli bir donanıma sahipti. Bununla birlikte başta Viyana olmak üzere hala Avrupa ile bir iletişim halindeydi. Bu nedenle Dışişleri Bakanı George Canning, onunla 10 Temmuz'da yaptığı görüşmede Akdeniz'e geri dönerek barış görüşmelerine yeniden başlamasını isteyecekti. Adair'in görevi Paget'in görevinden farklı olmayacaktı. Bu doğrultuda Adair'in iki temel görevi vardı: Osmanlı Devleti ile ilişkilerin yeniden eski haline getirilmesi ve Rusya'nın Osmanlı Devleti'ne karşı olan arzularının dizginlenerek İngiltere'nin çıkarlarıyla örtüşen bir Osmanlı-Rus barışının sağlanması. Adair, Osmanlı-İngiliz barışının kolay bir mesele olduğunu düşünmekteydi. Ona göre asıl mesele Rusya'nın komşusunun toprakları üzerindeki isteklerini dinginleyen ve Londra'nın çıkarları ile uyuşan bir Osmanlı-Rus barışıydı. G. Canning ile yaptığı görüşmede ise ikili, asıl meselenin Bab-ı Ali'nin anti-Fransa kampına geri getirilmesi olduğunu düşünmekteydi. Bu misyonu sağlamak üzere Adair, daha önce 14 Nisan 1808'de olağanüstü elçi sıfatı ile Osmanlı Devleti'ne atanmış ve 28 Mayıs'ta da bir barış antlaşması yapmak için tam yetkili kılınmıştı. Fakat bu görevlerinden habersiz bir şekilde İngiltere'ye ulaştıktan sonra bu atamalar 17 Temmuz'da tekrardan yenilenecekti.⁹

Bu görevleri icra etmek için 29 Haziran tarihinde HMS Hyperion gemisiyle denize açılan Adair¹⁰, bu misyonlarının yanına Viyana'yı da eklemek istiyordu. G. Canning ile yaptığı görüşmede de belirttiği gibi Avusturya'nın da dâhil olacağı daha kapsamlı bir plana sahipti. Her zaman Viyana'ya geri dönmek arzusu içinde olan Adair, bir an önce Çanakkale'ye ulaşmak ve barış görüşmelerine başlamak istiyordu.¹¹ Görevlerinin içerisinde en kolay olacağı düşündüğü bu antlaşmanın sağlanması ile kafasındaki Rusya ve Avusturya planlarını uygulamak için çalışmalarına başlayabilirdi. Fakat antlaşmanın müzakereleri beklediğinden çok uzun ve tartışmalı geçeceğinden barış, ancak 5 Ocak 1809'da sağlanabilecekti. Fakat Adair Viyana'da bulunamadığı için bir burukluk hissetmekteydi. Bunu da antlaşma imzalanıp gemilerine dönerken yanındaki S. Canning'e İstanbul'da büyükelçi olmaksızın aynı görevi Viyana'da yapmak istediğini belirterek gösterecekti.¹² Fakat hala umudunu kaybetmemişti. Bu nedenle de barış imzalanır imzalanmaz bir an önce İstanbul'a gitmek için girişimlere başlamıştı. Fakat Bab-ı Ali, bu konuda onun kadar hızlı davranmak istemiyordu. Çanakkale Antlaşması'ndan dolayı Fransa ile sorun yaşamak istemediğinden Adair'in İstanbul'a gelişini olabildiği kadar ertelemek amacındaydı. Fakat Adair izin isteğinde bulunmakta ve yaşanan gecikmeden dolayı da şikâyet etmekteydi.¹³ Bununla birlikte tercümanlık hizmeti veren Morier'i, elçinin İstanbul'a gelişini hızlandırmak için çalışmalarda

yazışmalar daha sonrasında *The Negotiations for the Peace of the Dardanelles, in 1808-9, With Dispatches and Official Documents*, adı altında yayımlanmıştır. Bu doğrultuda Adair'in yazışmalarına atıf yapılırken bu eser referans gösterilmiştir. Fakat Adair'e dışişleri bakanlığından gelen evraklar bu metin içine dâhil edilmemiştir. Bu nedenle dışişlerinden gelen evraklara atıf yapılırken NA, FO, sayfaları referans gösterilmiştir.

⁶ Çanakkale/Kal'a-i Sultaniye/Kale-i Sultaniye Antlaşması hakkında bkz. Allan Cunningham, "Robert Adair and the Treaty of the Dardanelles", *Anglo-Ottoman Encounters in Age of Revolution Collected Essays*, ed. Edward Ingram, Frank Cass Londra 1993, s. 103-143; Erol Çağlar, *Napolyon'un Peşinde Bir Osmanlı Seyyid Mehmed Emin Vahid Efendi ve Fransa Sefaretnamesi*, Telemak İstanbul 2023; Hüseyin Yılmaz, *İhtilal Diplomasisi ve Osmanlılar, 1809 Çanakkale Antlaşması*, Kitabevi, İstanbul 2021.

⁷ III. George'nin doktoru olan Robert Adair'in oğlu olarak 1763'te dünyaya gelen Robert, ilk eğitimini Westminster Okulu'nda, yüksek eğitimini de Göttingen Üniversitesi'nde almıştır. Bu eğitimi sırasında başta George Canning ve Charles James Fox olmak üzere ilerleyen süreçte İngiltere siyasetine ön verecek bir çevre edinmişti. Fransız İhtilali ile önemli Avrupa şehirlerini gezme fırsatı bulurken özellikle 1791'de ortaya çıkan Özi Krizi sırasında St. Petersburg'da bulunmuş ve bu davranışı Rusya karşısında Osmanlı toprak bütünlüğünü savunan William Pitt'e karşı muhalif bir eylem olarak yorumlanmıştır. Bu ise özellikle Osmanlı elçiliğine görevlendirilmesi sırasında aleyhinde kullanılacaktır. Siyasi hayatında Fox ile yakın bir ilişki içinde olan Adair, başta Viyana ve İstanbul olmak üzere önemli diplomatik görevlerde bulunmuş ve 1855'te Londra'da vefat etmiştir. Adair'in hayatına dair bkz. W. P. Courtney, "Adair, Sir Robert (1763-1855)", *Oxford Dictionary of National Biography*, revize eden H. C. G. Matthew, ed. H. C. G. Matthew-Brian Harrison, Oxford University Press, Oxford 2004, online edisyon 2008.

⁸ Adair, *age*, s. 1-2.

⁹ Bu konuda bkz. Cunningham, "Robert Adair" s. 106-107; S.T. Bindoff-E. F. Malcolm Smith-C. K. Webster, *British Diplomatic Representatives, 1789-1852*, Butler and Tanner, Londra 1934, C. I, s. 167.

¹⁰ Adair'e bu görevi sırasında John Bidwell, özel sekreteri olarak Dışişleri Bakanı George Canning'in yeğeni Stranford Canning ve tercüman olarak Levant Kampanyası'ndan Berthold eşlik edecekti. Bkz. NA, FO. 353/1/2 168; daha sonrasında Berthold'un geri çağırılmasından sonra bu görevi David Morier üstlenecekti. Bkz. Allan Cunningham, "Robert Adair", s. 108 ve 111.

¹¹ Bu konuda bkz. Adair, *age*, s.XX-XXIII ve 6-9.

¹² Stanley Lane-Poole, *The Life of the Right Honourable Stratford Canning*, Longmans, Londra 1888, C. I, s. 46-47.

¹³ BOA, HAT. 851/38127.

bulunmak amacıyla 7 Ocak'ta İstanbul'a göndermişti.¹⁴ Ayrıca İran'a yazarak Osmanlı Devleti ile İngiltere arasında bir barış yapıldığı haberini vermekteydi.¹⁵

2. Adair'in Dersaadet Günleri

Adair'in bu girişimleri ve Bab-ı Ali'nin antlaşmayı Fransız elçiliğine bildirmesi sonrasında yaşanan süreç, İstanbul'un elçiyi Çanakkale'de daha fazla bekletmesinin önündeki engelleri kaldırmıştı.¹⁶ Diğer yandan antlaşma sonrasında Rusya, daha tehditvari bir tutum takınmıştı. Hatta antlaşmanın feshedilmemesi halinde duran savaşın yeniden başlayacağı belirtilmekteydi.¹⁷ Yaşanan bu gelişmeler aynı zamanda Adair'e İstanbul yolunu da açmaktaydı. Özellikle Rusya ile savaşın yeniden başlayacağı düşünüldüğünde İngiliz elçisinin İstanbul'daki varlığı Bab-ı Ali açısından önemliydi. Bu doğrultuda yol izni verilen Adair, 26 Ocak'ta İstanbul'a gelecekti.¹⁸ Elçi, İstanbul'da ilk iş olarak Viyana ile bağlantı kurmayı deneyecekti. Avusturya elçiliği üzerinden kendisine mektup gelip gelmediğini öğrenmeye çalışacaktı. Elçilik ile yaptığı görüşmede Avrupa'daki gelişmelere dair çok fazla bilgi alamadığı için doğrudan Viyana'ya yazma kararı alıyordu. Bu mektubunda İsveç'in de dâhil olacağı bir ittifaktan bahsetmekteydi.¹⁹ Bunun yanında Osmanlı-Rus savaşına dair bilgiler elde etmeye çalışacaktı. Özellikle Tilsit sonrası Slobodzei Ateşkesi ile duran ve yapılacak konuşulan barış görüşmelerine dair bilgiler elde etmeyi planlıyordu. Diğer yandan Çanakkale'de ilk görevini yerine getirdiğini düşünün Adair, şimdi de bir an önce Osmanlı Devleti'nin de dâhil olacağı bir ittifak arayışı içine girmişti. İngiltere, Avusturya ve Osmanlı Devleti ve hatta İsveç'in de dâhil olacağı bir ittifak düşünmekteydi ve attığı tüm adımların bu amaç için olduğunu belirtiyordu. Bu şekilde bir ittifak ile Rusya-Fransa arasında çekilecek bir hat oluşturabilirdi. Diğer taraftan bu ittifak hiç şüphesiz Rusya'nın savaş dışı kalmasına neden olabilirdi. Rusya'nın bu ittifak sayesinde savaş dışı kalması ve olası bir barış antlaşması, Fransa'yı kıtadaki en önemli müttefiklerinden ayırabilirdi. Hiç şüphesiz Adair, Rusya'yı Fransa karşısında kurulan ittifaka da dâhil etmeyi planlamaktaydı. Fakat öncelikli olarak Rusya'nın İstanbul'un istediği ve Londra'nın da çıkarları ile uyumlu bir antlaşma yapması gerekmekteydi. Diğer yandan bu şartlar altında Rusya ile Bab-ı Ali'nin istediği şartlar doğrultusunda bir antlaşmanın yapılamayacağını düşünüyordu. Rusya işgali altında olan Eflak ve Boğdan'ın iadesi ve isyan halindeki Sırbistan'da eski düzenin yeniden sağlanmasının Rusya tarafından kabul edilmeyeceğinin bilincindeydi. Bu nedenle Osmanlı Devleti'nin yapması gereken şey bir an önce askerî hazırlıkları tamamlanmasıydı. Özellikle de bu yöndeki fikirlerini Erfurt görüşmelerinin oluşturduğu atmosfer üzerine açıklıyordu. Adair'e göre söz konusu bölgelerin savaş olmaksızın geri alınması mümkün değildi. Bu nedenle Bab-ı Ali'ye Tuna'daki askerî gücün artırılmasını ve Rusya karşısında müttefik arayışı içine girmesini tavsiye etmekteydi. Kast edilen müttefikler ise İngiltere ve Avusturya'dan başkası değildi. Fakat elçi olası bir ittifakın Osmanlılar açısından da çok faydalı olmayacağını düşünüyordu. Olası bir ittifakta Avusturya'nın gücünü Fransa'ya vereceğini, İngiltere'nin ise sadece donanma ile yardım edebileceğini belirtiyordu ancak bunun olabilmesi için de Rusya'nın Tuna ve Balkanları aşarak İstanbul'a yaklaşması gerekmekteydi. Fakat Adair, bu ihtimal gerçekleşmeden Kırım üzerine hızlı bir saldırı yapılması gerektiğini düşünüyordu.²⁰ Her ne kadar Adair, Avusturya'nın da dâhil olacağı planlar yapsa da bu aşamada düşüncelerinin gerçekleşeceğine dair olumlu bir hava söz konusu değildi. 16 Şubat'ta elçisine yazan G. Canning, Viyana ve İspanya'dan yeni bilgiler aldığı belirtse de özellikle Avusturya'ya dair bu bilgiler süreci hızlandıracak boyutlarda değildi.²¹

İstanbul-Londra-Viyana ittifakı için yaptığı bu girişimlerin yanı sıra Adair, Osmanlı-Rusya barış görüşmelerine dair bilgiler almaya çalışıyordu. İstanbul'da Vahid Efendi ile yaptığı görüşmeler ve Rus barışına murahhas olarak atanan Galib Efendi ile kurmaya çalıştığı iletişim sayesinde olası barışa dair görüşlerini dillendirecekti. Ona göre müzakerelerde kesinlikle genel bir barış üzerinde durulmalıydı. Diğer taraftan Rusya'ya daha önceki antlaşmalarda olduğu gibi Tuna ve Balkanlara müdahale hakkı tanıyacak maddelerden kaçınılmalıydı. Adair'in niyeti bir an önce barış imzalatıp İngiltere ve Rusya dostluğunu yeniden tesis etmektir. Fakat bu durumun barış yolu ile ortaya çıkmama ihtimalinin yüksek olduğunun da bilincindeydi. Bu nedenle bunun olabilmesi için İngiliz donanmasının Karadeniz'e geçerek Sivastopol'e bir çıkartma yapılmasını tasarlamaktaydı. Osmanlı-Rusya barışına dair bu düşüncelere sahip olan Adair, bu sayede halefi Charles Arbuthnot'un İstanbul'da yapamadığını Kırım'da yapmayı planlıyordu. Aynı zamanda kafasındaki ittifakın

¹⁴ NA, FO, 353/1/2 191-a.

¹⁵ Adair, *age*, s. 124.

¹⁶ Fransa maslahatgüzarı Victor de Fay de Latour-Maubourg, ilk başta Çanakkale Antlaşması'na karşı sert bir tavır sergilese de Napolyon'un Rusya ile yaşadığı sorunlara paralel İber Yarımadası'nda çıkan isyan, Paris'in yaşanan gelişmelere karşı daha olumlu bir tavır almasına neden olacaktı. Bu süreç hakkında bkz. BOA, HAT. 1170/46292; 851/38123; 851/38116; P. Coquelle, "Latour-Maubourg, Chargé d'affaires a Constantinople, 1809-1812", *Revue d'histoire Diplomatique*, XIX, (1905), s. 575-579; Adair, *age*, s. 126-143.

¹⁷ BOA, HAT. 851/38132 ve Prince Prozorovsky'den Bab-ı Ali'ye, 22 Şubat 1809, Adair, *age*, s. 165-167; Vernon J. Puryear, *Napoleon and the Dardanelles*, University of California Press, California 1951, s. 364.

¹⁸ S. Canning ise Sea Horse'un Pera'ya demir atma tarihini 27 Ocak olarak vermektedir. Bu konuda bkz. NA, FO, 353/1/2 191-a.

¹⁹ Adair, *age*, s. 126-129.

²⁰ Adair, *age*, s. 143.

²¹ NA, FO, 78/63 s. 3-5.

NAPOLYON SAVAŞLARI VE OSMANLI-RUS HARBİ SIRASINDA DİPLOMASİ: SİR ROBERT ADAİR'İN İSTANBUL BÜYÜKELÇİLİĞİ (1808-1810)

ortaya çıkması için de girişimlerine ara vermeden devam ediyordu. Viyana ile kurmaya çalıştığı iletişim ile Londra-Viyana arasında eski antlaşmaların onaylanacağı bir barışın sağlanmasına çalışıyordu.²²

İngiliz elçinin bu girişimlerinin aksine Bab-ı Ali, 18 Şubat'ta Fransa ile İngiltere arasında savaş çıkması halinde tarafsız kalacağını ilan ediyordu. Özellikle Akdeniz'de Osmanlı sularında bir savaş istenmemektedir. Bu doğrultuda buradaki adalar, limanlar, iskeleler etrafında üç millik mesafede bir çatışmanın olmaması gerektiği belirtilecekti. Muharebe edenler ise konsololar eliyle menedilecekti. Diğer taraftan Osmanlı tebaasından bu devletlerin gemilerine katılımın engellenmesine çalışılacaktı. Bu doğrultuda Bab-ı Ali, iki ülkenin kendisinin dostu olduğunu ve iki ülke arasındaki savaşta tarafsız kalacağını beyan ederek üç mil içerisinde bir muharebenin caiz olmadığını, bu nedenle de ilgili devletlerden bu kurala riayet etmesi istenmekteydi.²³ Diğer taraftan Adair'in bu aceleciliğine rağmen Bab-ı Ali, ilk başta bu konularda elçi kadar istekli gözüküyordu. Elçi, 26 Ocak'ta İstanbul'a gelmiş olsa da henüz kendisi ile resmî olarak iletişime geçilmemişti. Buna karşın Adair, bir an önce II. Mahmud ile bir görüşme gerçekleştirmeyi arzuluyordu. Bu doğrultuda tercümanı aracılığı ile yaptığı girişimler doğrultusunda Sultan ile resmî merasim yapılmadan gayri resmî bir görüşme gerçekleştirmek isteyecekti. Fakat bu durumun geleneklere aykırılığı ve üstelik doğrudan sultan ile bir görüşme gerçekleştirmesinin imkânsızlığı nedeniyledir reddedilecekti.²⁴

Fakat bu tarihte kaymakam ile yaptığı görüşme sonrasında kısa zaman içinde II. Mahmud'un huzuruna çıkabileceğini düşünmeye başlayacaktı. Çanakkale Antlaşması'nın henüz resmî olarak onaylı nüshalarının değiştirilmemesine rağmen elçinin 14 Mart 1809'ta resmî kabulü, Adair'in de belirttiği gibi Rusya cephesinde yaşanan gelişmelerden kaynaklanıyordu. Her iki tarafın da savaş hazırlıkları yaptığı biliniyordu. Bunun yanında Rusya'nın savaşı yeniden başlatacağı da beklenilmekteydi. Bu doğrultuda Adair'in huzura kabul edilmesinden birkaç gün sonra Rusya'nın Memleketeyn'deki ordularının başkomutanı Prens Aleksandr Aleksandroviç Prozorovskiy'den gelen mektup²⁵, ateşkesin bittiğinin resmî ilanıydı. Rus başkomutan, Adair'in İstanbul'da bulunmasını söz konusu ateşkesin sonlanmasının nedeni olarak gösterirken elçinin kırk sekiz saat içinde gönderilmemesi halinde de savaşın yeniden başlayacağını belirtiyordu. Adair ile yapılan görüşme sonrası verilen ret yanıtı aynı zamanda savaşın başlayacağını da göstergesiydi. İngiltere barışına karşılık Rusya ile savaşı göze alan Bab-ı Ali'ye karşı Adair ise kraliyet donanması ile eş zamanlı olarak Sivastopol'e bir saldırı yapılması fikrini dile getiriyordu. Bunun için ise İngiliz donanmasının Karadeniz'e geçmesine müsaade edilmeliydi. Adair'in bu talebi ise olumlu karşılanacaktı. Adair ile yapılan görüşmeler ve II. Mahmud'un da onayı ile kraliyet donanmasının Karadeniz'e geçirilmesine ışık yakılmıştı. Fakat bu konuda bazı vükelanın ve Bab-ı Ali'nin bazı çekinceleri vardı. Hiç şüphesiz birkaç yıl önce Arbuthnot'un İstanbul önlerine gelen donanmasının zihinlerde bıraktığı etki hala çok tazeydi. Diğer yandan II. Mahmud, bu harekât sonrasında yaşanan kanlı olayların sonucunda iktidara gelmişti. Bu nedenle daha önce topyekûn silahlanarak gönderilen donanmanın şimdi dostluk şemsiyesi altında gelmesi ile yaşanabilecek olaylardan endişe ediliyordu. Bu nedenle öncelikli olarak gelecek filonun yedi sekiz gemiden daha fazla olması istenmemekteydi. Diğer yandan bu harekâtın Baltık harekâtı ile eş zamanlı gerçekleşmesinin daha yerinde olacağı düşünülmekteydi. Bu fikirler etrafında 24 Mart'ta gerçekleşen görüşmede ortak bir karara varılarak Sivastopol'e bir harekât yapılmasına karar veriliyordu. Bunun üzerine Adair, Akdeniz'deki İngiliz donanması komutanı Collingwood'a yazarak kararı bildirecekti.²⁶

Bab-ı Ali'nin Adair'in gönderilme talebine verdiği olumsuz yanıt aynı zamanda savaşın başlayacağı anlamına da geliyordu. Bu nedenle İstanbul, Rusya ile kara ve denizdeki ilişkilerini keserken Osmanlı Devleti üzerinden yapılan ticareti de yasaklıyordu. Bunun en önemli unsuru hiç şüphesiz Boğazların tüm ülkelerin ticaret gemilerine kapatılmasıydı. Her ne kadar bu karar Rusya ve Fransa tarafından tepki ile karşılanırsa da geri adım atılmadı ve savaş 5 Nisan 1809'da yeniden başladı. İlk ateşin atılması, aynı zamanda Çanakkale'de yapılan görüşmelerde konuşulan maddi yardım konusunu gündeme getiriyordu. Fakat bunun Londra hükümeti tarafından reddedilmesi borç meselesini gündeme getirecekti. Bu doğrultuda Bab-ı Ali, savaşın finansmanı için İngiltere'den uygun ve hatta faizsiz borç talebinde bulunacaktı. Ancak bu teklif de İngiltere tarafından olumlu karşılanmayacaktı. Özellikle dini gerekçeler öne sürülerek faizsiz borç talebi reddedilecekti. Buna karşın Adair, bu durumun özellikle Osmanlı limanlarından kraliyet donanmasının ihtiyaçlarını karşılamak için uygun bir ortam yaratabileceğini düşünüyordu.²⁷ İstanbul-Londra ekseninde bu gelişmeler yaşanırken Viyana, Paris'e savaş ilan ediyordu. Bu, Adair tarafından arzulanan bir durum olsa da hiç şüphesiz mevcut şartlar altında istenmiyordu. Avusturya'nın kitada tek başına Napolyon'a karşı direnmesi aynı zamanda savaşın mağlubiyet ile

²² Bu dönemdeki gelişmeler ve söz konusu yazışmalar için bkz. Adair, *age*, s. 143-158.

²³ BOA, TS.MA.e 716/14

²⁴ Bu konuda bkz. BOA, HAT. 1176/46470.

²⁵ A. A. Prozorovskiy'nin mektubu hakkında bkz. BOA, HAT. 1347/52677.

²⁶ Bu dönemdeki gelişmeler ve yapılan yazışmalar konusunda bkz. Adair, *age*, s.158-170; Cemal Tukin, *Boğazlar Meselesi*, Pan Yay., İstanbul 1999, s. 158-159; Allan Cunningham, "Robert Adair", s. 126-127; BOA, HAT. 1178/46544.

²⁷ Adair, *age*, s. 170-184; bu konu Napolyon'un 1810'un Haziran'ında senatoda Osmanlı aleyhine yaptığı konuşma sonrasında yeniden gündeme gelecekti. Fakat yine olumlu bir netice elde edilemeyecekti. Johann Wilhelm Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, çev. Nilüfer Epeçeli, Yeditepe Yay., İstanbul 2011, C. VII, s. 474.

sonuçlanmasına neden olacaktı.²⁸ Diğer taraftan Avusturya, bu mağlubiyet sonrasında oyun dışı kalacakken aynı zamanda Adair'in hayalini kurmakta olduğu ittifakın da hiç gerçekleşmeden çökmesi anlamına geliyordu. Bu, elçi için Viyana'ya gitme umutlarının da son bulması anlamına gelecekti. Avusturya'nın mağlubiyet haberi elçiyi olumsuz etkileyecek ve birkaç günden yataktan kalkacak gücü kendisinde bulamayacaktı.²⁹

Adair kendisine geldiğinde, İstanbul'daki Avusturya elçiliği ile birlikte söz konusu yenilginin etkisini azaltmaya çalışacaktı. Diğer taraftan Fransızların Avusturya ve İspanya elçiliklerine karşı yaptıkları küçük düşürücü hareketlerin de önüne geçmeyi amaçlıyordu. Galib Efendi ile yaptığı görüşmeler ile bir taraftan buna çalışırken diğer taraftan da Fransa'nın saldırgan politikaları doğrultusunda açıklamalar yapmaktaydı. Özellikle Dalmaçya üzerinde durarak bu bölgeye olası bir Fransız saldırısı için uyarılarda bulunuyordu. Bu beyanatları ile Fransa aleyhine bir kamuoyu oluşturmaya çalışıyordu.³⁰ Diğer yandan bölgeye olası bir Fransa saldırısı ihtimali nedeniyle kraliyet donanmasının bu bölgede gerekli önlemleri almasına dair uyarılarda bulunacaktı.³¹ Ayrıca savaş öncesinde Viyana ile anlaşan İngiltere, Hollanda'ya eş zamanlı bir çıkartma planlamaktaydı. Fakat bu plan ve çıkartma, fiyasko ile sonuçlanacaktı. Buna karşılık İngiltere-Fransa rekabeti özellikle Akdeniz ve Adriyatik'te daha da şiddetlenmişti. Tilsit ile Fransa'ya geçen Yedi Adalar'a karşı İngiltere'nin başlattığı kuşatmanın şiddeti her geçen gün daha da artıyordu. Diğer taraftan iki ülke de bölge üzerinden yapılan ticaretin kontrolünü eline geçirmeye çalışıyordu. Bu doğrultuda Adair, 19 Nisan'da bölge tüccarının İngiltere donanmasının koruması altına alındığına dair kararını ilan edecekti. Buna karşılık Latour-Maubourg ise Yedi Adalar'ın temsilcisi olarak İstanbul'a gelen Danderino'yu³² tutuklayacaktı. Danderino'nun sokak ortasında tutuklanarak elçilik binasına hapsedilmesinin duyulması sonrasında ise iki elçilik mensupları taşlı sopalı bir kavgaya tutuşacaktı. Latour-Maubourg'a karşı atılan bu adım aynı zamanda Adair ile Bab-ı Ali'nin ilişkilerinin bozulmasına da neden olacaktı.³³ Dolayısıyla elçi, uzun süre bu meselesinin çözümü için mesai harcayacaktı. Bu durumun sadece Yedi Adalar için değil aynı zamanda Latour-Maubourg'un nüfuzuna karşı da verilen bir mücadele olduğunu düşünüyordu. Her ne kadar Danderino onun çabaları sonucunda Temmuz'un başında Fransız elçiliğinden serbest bırakılsa da şimdi Divan Tercümanı Mouruzi'nin konağında misafir tutulacaktı. Adair, bu zorunlu misafirlik için Bâb-ı Ali'yi protesto edilecekti.³⁴

Aynı dönemde ordunun Tuna'ya hareketi, Rusya savaşını yeniden gündeme taşıyacaktı. Bu noktada elçi, ordu ile birlikte cepheye gidecek baş murahhas/Reisülküttap Galib Efendi ile görüşecekti. Adair'in amacı baş murahhası Rusya barışı konusunda uyarmaktı. Hatta elçi, bu görüşmede tercümanı Latin kökenli Pisani haricinde herhangi bir Rum tercümanın olmamasını bir fırsat olarak değerlendirmekteydi. Zira Adair, Rumların Rusya yanlısı olacağını düşündüğünden bu görüşmede hiç olmadığı kadar açıkça fikirlerini ortaya koyabilecekti. Öncelikle taraflar Napolyon'un I. Aleksandr'ı Osmanlı barışı konusunda özgür bıraktığının bilincindeydi. Fransa, Avusturya savaşında Rusların desteğini veya en azından tarafsız kalmasını sağlamak için Erfurt görüşmeleri ile Rusya'yı Osmanlı konusunda serbest bırakmıştı. Bu şartlar altında uygun bir barışın ortaya çıkması ihtimali az gözüküyordu. Diğer taraftan Adair, Osmanlı cephesinde savaşın durmasını Rusya'nın Avusturya sınırını tehdit edebilmesine neden olacağını düşünmekteydi. Bu nedenle Çanakkale Antlaşması henüz onaylanmamışken Avusturya'nın da içine dâhil olacağı bir savunmaya dair düzenleme önercekti. Bu konuda yaptığı açıklamalar ile olası bir ittifakın faydalarını anlatmaktaydı. Hatta bunun da Avusturya'nın Çanakkale Antlaşması'na dâhil olması ile sağlanabileceğini düşünmekteydi. Antlaşmanın buna müsaade etmediğine dair gelen yanıtlar karşısında ise Adair, görüşünü gizli maddeler üzerine yaptığı açıklamalar ile destekleyecekti. Adair'in bu görüşme ile yapmak istediği Galib Efendi'yi Rusya ile, Avusturya'nın göz ardı edileceği bir antlaşmanın sorunlu olacağına ikna etmektir. Adair'in bu açıklamalarına karşılık Galib Efendi, ona, Rusya'nın mevcut savaşta Avusturya'ya karşı Fransa'ya yardım etmesine müsaade edecek bir barışın yapılmayacağına dair güvence veriyordu. Bununla birlikte elçi, baş murahhastan barış görüşmelerine dair kendisine bilgi verilmesi sözünü almak için çaba gösterse de Galib Efendi, bu konuda kaçamak cevaplar vererek Adair'in bu talebini geçiştirecekti. Diğer taraftan Adair, görüşme aracılığı ile Fransa'ya güvenilmeyeceğine dair açıklamalar yapacaktı. Bu sayede son zamanlarda Fransa lehine artan tutumu değiştirmeyi amaçlıyordu. Her ne kadar Galib Efendi, bu konuda güvence verse de elçi ikna olmuş sayılmazdı. Adair hala Bab-ı Ali'nin Fransa taraftarı olduğunu düşünmekteydi. Görüşmeler sırasında Galib Efendi, Karadeniz'e kraliyet donanmasının geçirilerek bir

²⁸ Avusturya'nın 5 Temmuz'da Wagram'da aldığı yenilgi 14 Ekim 1809'da imzalanan Schönbrunn Antlaşması ile neticelenecekti. Söz konusu antlaşma Avusturya için yeni toprak ve ekonomik kayıplar getiriyordu. Bu konuda bkz. Derec McKay-H. M. Scott, *Büyük Devletlerin Yükselişi 1648-1815*, çev. Eşref Bengi Özbilen, Dergâh Yay., İstanbul 2011, s. 337; Geoffrey Bruun, *Europe and the French Imperium, 1799-1814*, Harper and Brothers Publishers, New York-Londra 1938, s. 166-171.

²⁹ Allan Cunningham, "Robert Adair", s. 132.

³⁰ Adair, *age*, s. 223-228.

³¹ Dalmaçya konusunda bkz. Adair, *age*, s. 127, 224-227.

³² Ömer Gezer tarafından yazılan "Osmanlı Başkentinde İngiltere-Fransa Rekabeti: Danderino'nun Garip Hikâyesi", *Toplumsal Tarih*, (2013) C. CCXXX, s. 18-30, adlı makale söz konusu meseleyi ayrıntısı ile ele almaktadır. Bu nedenle bu çalışmada Danderino meselesinden kısmen bahsedilecek daha çok onun ortaya çıkardığı siyasi meseleler üzerinde durulacaktır. Danderino meselesi için ayrıca bkz. P. Coquelle, *agm*, s. 581-583.

³³ Yaşanan bu gelişmeler hakkında bkz. Adair, *age*, s. 184-205.

³⁴ Adair, *age*, s. 233-238; Gezer, *agm*, s. 23.

NAPOLYON SAVAŞLARI VE OSMANLI-RUS HARBİ SIRASINDA DİPLOMASİ: SİR ROBERT ADAİR'İN İSTANBUL BÜYÜKELÇİLİĞİ (1808-1810)

iş birliği konusunda baskı yaparak elçiyi ikna etmeye çalışıyordu. Galib Efendi'nin amacı bir bakıma Rusya savaşında İngiltere'nin tam desteğini almaktı. Buna karşılık reisülküttap, bu konuda istediğini alamadığı için İngiltere'nin Rusya ile ilişkilerine dair imalarda bulunacaktı. Adair söz konusu imalara kraliyet donanmasının Baltık'ta yapacağını söylediği operasyonlar ile karşılık veriyordu. Bu şekilde Karadeniz operasyonu gerçekleşmese bile hükümetinin Osmanlı ile Rusya aleyhine hareket edeceğini göstermek istiyordu. Galib Efendi ise, Adair'in Bab-ı Ali'deki Fransa lehine tutuma karşı endişelerini gidermeyi amaçlıyordu. Özellikle son zamanlarda bu endişeyi tetikleyecek olayların nedeninin Avrupa'daki gelişmeler olduğunu açık bir şekilde ifade ediyordu. Bu durumun Avusturya'nın durumunun belirsizliğinden ve Fransa'nın Avusturya sınırındaki askerî varlığından kaynaklandığına dair açıklamalar yapacaktı. Fakat yapılan tüm açıklamalar Adair'in şüphelerini gidermemişti. Bu şüpheler etrafında görüşme sonlandırılacaktı. Diğer taraftan bu görüşme 5 Temmuz'da Wagram'da Avusturya'nın aldığı yenilgiden habersiz yapılmaktaydı. Bu nedenle Adair ile Galib Efendi arasında konuşulanlar savaş sonrasında hükümsüz kalacaktı.³⁵

Barışa dair düşüncelerin dillendirildiği bir dönemde Danderino meselesi Bab-ı Ali ile Adair arasındaki en fazla tartışmaya neden olacak konuların başında geliyordu. Danderino'nun statüsünün ne olacağını çözümü, taraflar arasında birçok görüşme gerçekleştirilmesi ve tezlerini savunmak için karşılıklı takrirlerin verilmesine neden olacaktır. Bu doğrultuda Ekim ayında reis vekili³⁶ ile yapılan görüşmede Danderino meselesi etrafında Adriyatik'deki yeni durum ele alınacaktı. Adair özellikle bölgedeki gelişmelerin tarafsızlığa aykırılığı üzerinde duracaktı. İngiltere kuşatması altındaki Korfu'ya Tepedelenli Ali Paşa üzerinden yapıldığını iddia ettiği nakliyatı protesto ederek tarafsızlığın ihlaline dair bir tez ortaya koymaya çalışacaktı. Reis vekili ise bunun doğru olmadığını belirterek Adair'in iddialarına Fransa'nın da Tepedelenli'nin adaya nakliyatı engellediğine dair şikâyetlerini göstererek karşı çıkacaktı.³⁷ Diğer taraftan Osmanlı tarafı özellikle Yedi Adalar üzerindeki rekabet üzerinde duracaktı. 1802 Amiens Barışı ile bölgeye verilen statünün herkes tarafından bilindiğinden hareketle bu mücadelenin aynı zamanda Osmanlı çıkarlarına karşı verildiği gösterilmek isteniyordu. Diğer taraftan reis vekili özellikle Avusturya'nın Dalmaçya'daki giderek artan nüfuzundan şikâyet edecekti. Fakat Adair, özellikle Avusturya aleyhine olan bu iddialara karşı çıkacaktı. Osmanlı Devleti ile yapılacak barış müzakerelerine atandığı ilk günden beri yaptığı tüm planlara Avusturya'yı da eklemeyi ihmal etmeyen Adair, Viyana hükümetinin Osmanlı'nın düşmanı olmasından ziyade dostu olduğuna dair bir tez ortaya koyacaktı. Bu tezini ise Avusturya'nın Fransa aleyhine izlediği politikaya yaptığı atıflar ile destekleyecekti. Böylece Bab-ı Ali'nin ileride izleyeceği politika için olumlu bir Avusturya imajı oluşturmaya çalışıyordu.³⁸

Danderino meselesi üzerinden Adriyatik'teki yeni durumun tartışıldığı aynı dönemde yeni bir sorun ile de karşılaşılacaktı. Napolyon, kardeşi Joseph Bonaparte'yi İspanya kralı yapmıştı. Fakat bu durum başta İngiltere olmak üzere müttefikler tarafından tanınmıyordu. Ancak yeni kral bir yandan kendisinin İspanya kralı olarak tanınmasını arzularken diğer yandan da yurtdışına kendi adına temsilciler göndermekteydi. Bu doğrultuda İstanbul'a da Duval'i elçi olarak atamıştı. Fakat İstanbul'da hâlihazırda VII. Ferdinand'ın maslahatgüzarı olarak Don Jahn Havat bulunmaktaydı. Ortaya çıkan bu durum hem Fransız hem de İngiliz elçilikleri için yeni bir sorun anlamına geliyordu. Adair, Havat'ın bu görevine devam etmesi gerektiğini düşünmekte ve bu konuda Bab-ı Ali'ye baskı yapmaktaydı. Buna karşın Fransız maslahatgüzarı Latour-Maubourg ise İspanya'nın resmi temsilcisinin Duval olması için çalışıyordu. Elçiler arasındaki rekabeti Avrupa'daki gelişmeler doğrudan etkilemekteydi. Çanakkale Antlaşması ve sonrasında yeniden başlayan Rusya savaşı, Adair lehine bir atmosfer oluşturmuş olsa da Napolyon'un Avusturya seferi bu havayı değiştirmeye başlayacaktı. Tilsit ve Erfurt ile Fransız aleyhine oluşan hava, birazcık dağılmış gibiydi. Bu durum Adair tarafından da fark ediliyordu.³⁹ Bu doğrultuda taraflar İspanya üzerinde bir nüfuz mücadelesi yürüteceklerdi. Neredeyse Napolyon'un düşüşüne kadar gidecek olan bölgedeki istikrarsızlık aynı zamanda İstanbul'da da bu mücadelenin devam etmesi anlamına gelecekti. Bu nedenle taraflar zaman zaman bölgedeki askerî harekâtlar hakkında Bab-ı Ali'yi bilgilendirerek yaşanan gelişmeleri kendileri açısından yorumlayacaklardı.⁴⁰

³⁵ Yaşanan bu gelişmeler ve Galib Efendi ile yapılan görüşme için bkz. Adair, *age*, s. 244-254; BOA, TS.MA.e 144/13; HAT. 1337/52170.

³⁶ Ordunun cepheye gitmesi aynı zamanda önde gelen devlet adamlarının da ona eşlik etmesine neden olacaktır. Bu doğrultuda bu memuriyetler onların İstanbul'da bulunan vekilleri aracılığı ile yürütülecekti. Bu doğrultuda Galib Efendi'nin cephede bulunmasından dolayı reis vekilliği görevi ilk başta Vahid Efendi tarafından daha sonrasında da Bozoklu Mustafa Mahzar Efendi tarafından yürütülecektir. Bu konuda bkz. Şani-zade Mehmet 'Ata'ullah Efendi, *Şani-zade Tarihi*, haz. Ziya Yılmaz, Çamlıca Basım Yayın, İstanbul 2008, C. I, s. 28. Bu ayrıma Osmanlılar tarafından kaleme alınan evraklarda dikkat edilirse Adair'in raporlarında dikkat edilmediği ve reis vekilinin her zaman reis efendi olarak belirtildiği görülmektedir. Buna karşın biz bu tanımlamanın atıf yaptığımız belgelerdeki orijinal halini dikkate almaya çalıştık bunun yanında her iki kullanımı da göstermeyi amaçladık.

³⁷ Tepedelenli Ali Paşa'nın bölgedeki faaliyetleri her zaman Fransız elçiliğinin şikâyetlerine neden olacaktır. Bu şikâyetlerin merkezinde Ali Paşa'nın İngiltere ile kurduğu yakın ilişki yer almaktaydı. Bu dönemde Latour-Maubourg'un şikâyetleri konusunda bkz. BOA, HAT. 1272/49290-A, 1194/46911-F ve 1271/49255; benzer şikâyetler Paris'te bulunan Osmanlı maslahatgüzarı Muhib Efendi'ye de yapılacaktır. Bu konu bkz. P. Coquelle, *agm*, s. 584-587.

³⁸ Bu dönemde yapılan görüşmeler hakkında bkz. TTK Y-524 (II. Mahmud ve III. Selim Devrine Ait Avrupa Devletleri Sefirleriyle Yapılan Mükâlemelerin Mazbatası Bükreş Muahedesine Tekaddüm Eden Devirlerde Siyasi Meselelere Dair Yazılar), v. 182b-184b.

³⁹ Adair, *age*, s. 231-233, 236-237.

⁴⁰ Bölgeye dair yapılan açıklamalar konusunda bkz. BOA, HAT. 989/41823-C.

Yedi Adalar meselesi nedeniyle Adair ile Bab-ı Ali arasında bir kırgınlık yaşanırken Çanakkale Antlaşması'nın onaylanması gerçekleşecekti. III. George tarafından onaylanan antlaşmanın metni Wagram Savaşı'nın gerçekleştiği 5 Temmuz 1809'da Adair'e ulaşacaktı. Aynı tarihte Osmanlı Devleti'ne büyükelçi olarak atandığının resmi sureti de eline ulaşıyordu. İngiltere kralı tarafından onaylanmış antlaşmanın nüshasının İstanbul'a ulaşmasından sonra taraflar arasında 27 Temmuz'da karşılıklı değiştirilecek ve Adair de 1 Ağustos'ta Sultan'ın huzuruna kabul edilerek elçiliği de resmen başlamış oluyordu. Bu törenlerde elçiye samur kürk giydirilirken donatılmış bir at da hediye edilecekti.⁴¹ Böylece Adair için yeni dönem resmen başlarken bu durum ayrıca elçinin elini de güçlendirecekti. Antlaşmanın resmen onaylanmaması Adair'in bazı konularda sesinin gür çıkmasını engelleyebiliyordu. Diğer taraftan iki ülke arasında barış resmen yürürlüğe girse de çözülmesi gereken birçok sorun mevcuttu. Öncelikli olarak Rusya ile yapılan savaş, belirlediği hedefler doğrultusunda sonlandırılmalıydı. Diğer taraftan İstanbul ve Londra arasındaki hem diplomatik hem de ticari ilişkiler eski haline döndürülmeliydi. Avrupa'da giderek şiddetlenen rekabet, şu anda tarafsız olan İstanbul'un önemini daha da arttırıyordu. Diğer taraftan Fransa ile olan savaş nedeni ile Akdeniz'de her geçen gün yeni bir korsanlık faaliyeti gerçekleşmekteydi. Fakat Adair, karşılaştığı bu sorunların çözümü için Fransız elçiliği ile bir mücadeleye girmek zorundaydı.

Aynı tarihlerde İngiltere ile İran'ın da anlaştığı haberi İstanbul'a ulaşacaktı. Bu durum aynı zamanda Napolyon'un doğu politikasının merkezinde yer alan İstanbul ve Tahran'ın İngiltere lehine bir tutum aldıklarının resmî ilanıydı. Bunun yanında Tahran, İstanbul ile daha yakın bir ilişki kurmayı planlamaktaydı. İstanbul ve Tahran'ı Fransa ekseninden kopararak kendisi ile bir barış yapmasını sağlayan İngiltere ise bu konuda çok olumlu bir tutum takınıyordu. Adair iki ülke arasında özellikle Rusya'ya karşı bir iş birliğini planlıyor ve iki ülke arasında Rusya'ya karşı ortak bir savunma fikrinin ortaya çıkmasını çok arzuluyordu. Hatta bu düşüncelerini Galib Efendi ile yaptığı görüşmede de dile getirmişti. Bu teklif reis efendi tarafından ilk başta reddedilecek ancak Galib Efendi, İran'a karşı dostça bir tutum alınacağını da ifade etmekten geri durmayacaktı. Adair bu girişimleri ile bir taraftan Rusya karşısında bir iş birliği ortaya çıkarmaya çalışırken diğer taraftan da ayrılmadan önce Galib Efendi üzerinde olumlu bir imaj oluşturmaya çalışıyordu ve hatta bir bakıma bu arzusunun da ulaşılmış gibiydi. Bu nedenle Galib, ona, görüşmelere dair bilgi aktaracağı sözünü veriyordu. Diğer taraftan bu görüşmeden hemen sonra Fransa ile Avusturya arasında bir ateşkesin imzalandığı haberi de İstanbul'a ulaşacaktı.⁴² Bu haber hem İngiliz hem de Avusturya elçilikleri için beklenmedik bir durumdu. Fransa karşısında bir ittifak için girişimlerde buldukları Bab-ı Ali, hiç şüphesiz şimdi bir açıklama beklemekteydi. Fakat iki elçilik de aldıkları bu haber karşısında nasıl bir açıklama yapmaları gerektiğini bilemeyecekti. Yalnızca Adair, barışa dair konuşulan spekülasyonlar doğrultusunda bazı açıklamalar yapacaktı. Adair'in Napolyon'un Polonya Krallığını yeniden kuracağını ve hatta başına kardeşini geçireceğine dair verdiği beyanatlar, Rusya ile Fransa arasında en ufak bir yakınlıktan bile endişe duyan Bab-ı Ali nezdinde olumlu karşılanacaktı.⁴³

İstanbul'da bu gelişmeler yaşanırken G. Canning'in 1809 Temmuz'u sonunda kaleme aldığı talimatlar İstanbul'a ulaşacaktı. Eylül'ün ortası gibi gelen bu talimatlarda G. Canning öncelikli olarak Robert Adair'in İngiltere'ye dönüşünü onaylamaktaydı. Göreve atandığı ilk günden beri isteksiz olan ve bu misyonunu Viyana'ya gitmek için bir araç olarak gören elçi, son yaşanan gelişmeler ve özellikle özel işleri nedeni ile geri dönüş talebinde bulunuyordu. Bu nedenle dışişleri, bu talebi onaylarken dönüş tarihinin belirlenmesi konusundaki inisiyatif Adair'e bırakıyordu. Diğer yandan bu süreç, içinde bulunulan durum dikkate alınarak belirlenmeliydi.⁴⁴ Bu şekilde Adair'in geri dönüşü onaylanırken dışişlerinin üzerinde durduğu en önemli meselelerin başında Avrupa'daki gelişmeler gelmekteydi. Öncelikli olarak Fransa'nın yayınladığı bülten ve gazetelerle yanlış bilgiler yaydığı konusunda uyarılarda bulunulmaktaydı. Hatta Fransa'nın bu şekilde kendi lehine bir kamuoyu oluşturmak istediğinden dikkatli olunması isteniyordu. Ayrıca elçiye Fransa'nın bu tutumunu

⁴¹ Esad Efendi ise bu törenlerde elçiye, bir adet çuhaya dikilmiş sırt samur kürk, elçinin önemli adamlarına sekiz adet çuhaya dikilmiş kontop paça samur, on iki adet şalye kaplı kubur kakum, bir adet kerrake verildiğini belirtmektedir. Esad Efendi, *Teşrifatı Kadime, Osmanlılarda Töre ve Törenler*, Açıklamalarla sadeleştirilen: Yavuz Ercan, Kervan Kitapçılık, İstanbul 1979, s. 142; BOA, HAT. 1170/46293; C..SM.. 68/3437; Adair, *age*, s.254-255; Pisani bu hediyelerin yanında Napolyon'un Mısır seferi sonrasında imzalanan ittifak anlaşmasında İngiliz memurlarına maddi hediyelerde bulunulduğundan yeniden bu hediyelerin verilmesi talebinde bulunacaktı. Bu konuda bkz. BOA, HAT. 1277/49541

⁴² Daha sonrasında da Mirza Hasan Londra'ya maslahatgüzar olarak atanacak ve bu seyahat Adair tarafından organize edilecekti. İran ve Galib Efendi ile yapılan görüşme hakkında bkz. Adair, *age*, s. 240-244, 256-258.

⁴³ Adair, *age*, s. 260-262 ve ayrıca BOA, HAT. 1274/49462.

⁴⁴ Bu durumun olması halinde G. Canning, yazışmalar ve şifrelerin S. Canning'e bırakılmasını ve yeni elçi atanıncaya kadar onun Osmanlı Devleti'ne yetkilendirildiğini belirtiyordu. Ayrıca Adair'e elçiliğinin ihtiyaç duyduğu tamirat konusunda da yetki verilmekteydi. İstanbul'a ilk geldiği günden beri elçilik binasının harap halinden şikâyet eden Adair, bu sayede ihtiyaç duyulan izin ve maddi kaynağı da sağlamış oluyordu. Söz konusu belge için bkz. NA, FO, 78/64 No: 8, s. 1-2; bu konuda S. Canning de bilgilendiriliyordu. Adair'in özel işlerinden dolayı geri dönmesi halinde kendisinin elçilik işlerini yürütmeye yetkili kılındığı belirtiliyordu. Bu konuda bkz. NA, FO, 78/65 No: 9, s. 3; bu dönemde başka konularda da belgeler kaleme alınacaktı. Bir başka belgede G. Canning, Osmanlı yetkililerine gerekli olan hediyelerin verilmesi için elçisine açık çek verilmekteydi. Özellikle kahya efendi, reisülküttap gibi kişilere hediye verilmesi gerektiği halde belirtilen tüccarlardan ihtiyaç duyulan hediyeler satın alınabilir ve bunun gerçekleşmesi halinde ödemesi Londra'da yapılabilirdi. Bu konuda bkz. NA, FO, 78/64 No: 9, s. 3-4.

NAPOLYON SAVAŞLARI VE OSMANLI-RUS HARBİ SIRASINDA DİPLOMASİ: SİR ROBERT ADAİR'İN İSTANBUL BÜYÜKELÇİLİĞİ (1808-1810)

her fırsatta gündeme getirerek onun aleyhine kullanması tavsiye ediliyordu.⁴⁵ Diğer yandan G. Canning maddi yardım meselesine dair görüşlerini de açıklayacaktı. Özellikle elçinin Osmanlı Devleti'nin kraliyet donanması için başta kereste olmak üzere gerekli ihtiyaçların karşılanması amacıyla kullanabileceği fikrine olumlu yaklaşmaktaydı. Bunun, donanma için iyi bir fırsat olabileceğini belirtiyordu. Fakat kesin bir karar vermeyerek bir bakıma bu konuda inisiyatifi elçisine bırakıyordu.⁴⁶ Bunun yanında askeri yardım meselesi üzerinde de duracaktı. Fransa karşısında kendileri ve müttefiklerinin sınırlarını ve sahillerinin korunması için gerekli önlemlerin alınacağını belirtiyordu. Bu doğrultuda Osmanlı Devleti'nin büyük bir öneme sahip olduğunun altını çizmekteydi. Hatta G. Canning elçisinden, kırk bin askeri aşan ve otuz ile kırk hat gemisinden oluşan bir donanmanın denize açılacağı bilgisini Bab-ı Ali ile paylaşmasını istemekteydi. Bu, aynı zamanda Rusya karşısında Londra hükümetinin atmayı planladığı askeri adımın da göstergesiydi. Ancak G. Canning, Avusturya ve İspanya'daki gelişmelere dair bilgiler de aktararak özellikle Fransa ile Avusturya arasındaki savaş ve ateşkes üzerinde durup İspanya'da alınan yenilgilerden bahsedecekti. Bu anlatılanlar hem Avusturya'da hem de İspanya'da İngiltere ve dolayısıyla da Adair açısından olumlu gelişmeler değildi.⁴⁷

Adair, geri dönüş talebinin onaylanmasından memnun olsa da yaşanan olumsuz gelişmeler dolayısıyla yolculuğunu ötelemeye karar vermişti. Özellikle içinde bulunulan siyasi durumun belirsizliği nedeniyle İstanbul'dan ayrılışının ertelenmesinin daha doğru olacağını düşünmekteydi. Diğer yandan denize açılan kraliyet donanması hakkında Bab-ı Ali'ye bilgi vermeyi ihmal etmeyecekti. Bu durum ise Osmanlı Devleti tarafından gayet olumlu bir şekilde karşılanacaktı. Fakat bu donanmanın Karadeniz'den ziyade Baltık üzerine gönderilmesi söz konusuydu. Dolayısıyla Adair, Karadeniz'e bir filo gönderilmesi konusundaki hükümetine yaptığı ısrarlarına devam ediyordu. Bab-ı Ali ise, maddi yardım o da olmasa borç konusundaki talebini yenilemekteydi. Elçi, bu durumun bazı ekonomik imkanlar sağlayabileceğini hükümetine tekrar yazarak Osmanlı Devleti'nin denizcilik ürünleri için çok iyi fırsatlar sunduğu üzerinde durmaktaydı. Mevcut antlaşmalar doğrultusunda özellikle kereste ve kendir gibi maddelerin ticaretinin kârlı olabileceğini düşünüyordu.⁴⁸

Adair'in geri dönüş hazırlıkları ve İngiliz donanmasının faaliyetlerine paralel olarak Adriyatik Denizi'ndeki savaş, İstanbul'daki diplomatik mahfillerin yeniden Danderino meselesine dönmelerine neden olacaktı. Kraliyet donanmasının Zenta ve Kefalonya'yı ele geçirmesi, Adair'in yeni girişimlerde bulunmasının arkasında yatan nedendi. Bu doğrultuda Bab-ı Ali'ye verdiği taktirde Yedi Adalar hükümetinin bu adalarda yeniden kurulduğunu ve Osmanlı Devleti'nin bunu tanıması durumunda eski haklarının korunacağını fakat kabul etmemesi halinde bu haklarının ortadan kalkacağını belirtecekti. Adriyatik'te suların giderek ısınması sonrasında İngiliz elçiliğinin baskıları daha da artacaktı. Fakat Bab-ı Ali, Adair ile yaptığı görüşmeler ile bir orta yol bulmaya çalışacak ancak ilk başta taraflar ortak bir noktada buluşamayacaktı. Adair'in sert tavrına karşılık Bab-ı Ali, Danderino meselesi yüzünden Fransız elçiliği ile arasının bozulmasını istememekte ve bu nedenle de Adair'in taleplerine olumlu karşılık vermemekteydi. Fakat 14 Ekim 1809'da Avusturya ile Fransa arasında Schönbrunn Antlaşması'nın imzalanması dengeleri Latour-Maubourg lehine değiştirecekti. Bunun yanında Bab-ı Ali de bu konudaki kararlılığına devam edecekti. Ayrıca Avusturya elçiliği de sürece dâhil olacaktı. İstanbul'da havanın aleyhine dönmeye başladığını gören Adair ise Danderino'nun serbest bırakılmaması halinde gerekirse ülkesine döneceğine kadar varan sert tutumunu değiştirecekti. Avusturya elçisi Stürmer'in arabuluculuğu da bu tutum değişikliğinde rol oynayacaktı. Diğer yandan Danderino da para karşılığında ikna edilerek Osmanlı himayesine geçmeyi kabul edecekti. Bu şartlar altında Adair, Danderino'nun güvenliğini temin eden resmî bir taktir talebinde bulunurken Bâb-ı Âli de bu talebi olumlu karşılayacaktı. Danderino'ya aylık bir maaş bağlanıp İstanbul'da yaşamasına izin verilirken Adair'in istediği taktir de 25 Kasım'da elçiliğe iletilecekti. Adair, Avrupa'nın içinde bulunduğu siyasi duruma paralel Bab-ı Ali ile arasının bozulmasını istemediğinden ortaya konulan çözümü kabul etmek zorunda kalıyordu. Bu durum Fransa elçiliği tarafından da kabul edilecek ve söz konusu mesele bu şekilde kapatılacaktı.⁴⁹

Danderino meselesine bir çözüm bulunması için yapılan görüşmeler aynı zamanda Adriyatik'teki yeni durumun da müzakere edilmesine vesile olacaktı. Adair, özellikle Danderino'nun serbest bırakılmasını sağlayarak bölge üzerinde Fransa karşısında bir adım öne geçmeyi planlıyordu. Fakat Kasım'ın başında yapılan görüşmelerde Bab-ı Ali tarafı, karşı bir tez ortaya koyacaktı. Fransa'nın da bölge üzerindeki iddialarına atıfla

⁴⁵ Bu konuda bkz. NA, FO, 78/64 No: 10, s. 5-7.

⁴⁶ NA, FO, 78/64 No: 14, s. 21.

⁴⁷ G. Canning'in söz konusu mektupları hakkında bkz. NA, FO, 78/64 No: 11 ve 12, s. 8-17; bunun yanında G. Canning dragoman atanması ve Lord Elgin'in dışişleri bakanına verdiği bilgiler doğrultusunda Atina'daki önemli tarihi eserlerin getirilmesi için izin alınmasına yönelik çalışmalar yapılması konusunda da elçisine talimatlar gönderecekti. Bu konuda bkz. NA, FO, 78/64 No:13 ve *separate* s. 18-20, 22-23.

⁴⁸ Bu gelişmelerin yanı sıra elçi, G. Canning'in belirttiği Atina'daki antik eserler ve Osmanlı makamlarına hediye verilmesi konularında da girişimlerde bulunacaktı. Antik eserlerin nakliyatına izin verilmesi için taleplerde bulunurken hediye vermenin de gerekliliğini öğrenmişti. Bu doğrultuda Adair, reis efendi, dragoman, kahya efendi gibi kişiler için gerekli hediye alımı yapacaktı. Bu dönemdeki gelişmeler hakkında bkz. Adair, *age*, s.2 65-272; söz konusu tarihi eserlerin elçinin talebi doğrultusunda gönderilmesine müsaade edilecekti. Bu konuda bkz. Edhem Eldem, "Huzurlu bir İlgisizlikten Sıkıntılı bir Kaygıya: Osmanlıların Gözünde Eski Eserler, 1799-1869", *Geçmişe Hücum. Osmanlı İmparatorluğu'nda Arkeolojinin Öyküsü (1753-1914)*, ed. Zainab Bahrani, Zeynep Çelik ve Edhem Eldem, SALT, İstanbul 2011, s. 292-294.

⁴⁹ Bu dönemdeki süreç ve yapılan görüşmeler hakkında bkz. Adair, *age*, s. 276-29; TTK Y-524, v. 24b-25b; Ömer Gezer, *age*, s. 23-29.

Danderino'nun Fransa elçiliğine teslim edilmemesi İngiltere'nin çıkarlarına hizmet eden bir durumdu. Hatta bu şekilde bir politika izlenerek Fransa'nın düşmanlığının göze alındığı iddia edilecekti. Her ne kadar bu, Adair tarafından kabul edilmese de reis vekili, buradan hareketle daha önce Adair tarafından iddia edilen Yedi Adalar Cumhuriyeti'nin İngiltere himayesinde yeniden kurulduğu tezine karşı çıkacaktı. Korfu'nun hala Fransa kontrolünde olduğunu belirterek sadece iki adanın İngiltere tarafından ele geçirildiği belirtilecekti. Bu nedenle İngiltere'nin bölge üzerindeki hak iddialarının haksızlığına dikkat çekilerek bir bakıma bölge üzerindeki eski haklardan feragat edilmediği belirtilecekti. Bu tutum karşısında ise Adair, Yedi Adalar meselesine dair talimatı olmadığı gerekçesiyle bu konunun musâlaha-yı âmmeye bırakılmasını isterken ele geçirilen Zenta ve Kefalonya halkının İngiliz kançılıryasına dâhil edilmesi gerektiği tezini ortaya koyacaktı. Fakat Osmanlı tarafı, bölge halkının kendileri tarafından himaye edildiğini dile getirip bu talebe karşı çıkacaktı. Bu tutum karşısında ise Adair, bu meselenin tüm adaların İngiltere tarafından ele geçirilinceye kadar ertelenmesini isteyerek bir bakıma zaman kazanma hamlesi yapacaktı. Bununla birlikte en azından ele geçirilen iki ada halkına kançılırya hizmetinin kendisi tarafından verilmesini talep edecekti. Fakat Osmanlı heyeti buna Amiens Barışı ile bölgede kurulan düzene dair iddiaları ile karşı çıkacaktı. İddia edilen yeni düzenin sağlanması için resmi bir boyut kazanması gerektiği iddia edilecek ve bu doğrultuda Adair'in talepleri uygun görülmecekti. Diğer taraftan Adair, halkın kendilerine meylettğine dair bir tez ile karşılık verse de benzer bir durumun Fransa tarafından da iddia edilebileceğinden bu argümana da karşı çıkılacaktı. Bölgenin daha önce Fransa hakimiyetine girdiğinden hareketle İngiltere'ye böyle bir hakkın tanınmasının Osmanlı Devleti için yeni sorunlar yaratacağı düşünülüyordu. Diğer taraftan bu konu bir mecliste kararlaştırılacak kadar basit bir mesele de değildi. Bu argümanlar karşısında ise Adair, amacının yeni sorunlar çıkarmak olmadığından hareketle bu meselenin bölgede tam hakimiyet kurulmasına kadar ertelenmesine sıcak bakarken daha önce verdiği İngiliz himayesinde kurulan Yedi Adalar Cumhuriyeti'nin tanınıp tanınmaması konusundaki kesin cevap talebini içeren notasını da geri çekecekti. En nihayetinde hem Danderino meselesinde hem de onun üzerinden Yedi Adalar'ın yeni statüsünde şimdilik bir ortak yol bulunmuş oluyordu.⁵⁰

Danderino meselesi ve Yedi Adaların statüsünün tartışıldığı sırada yeni dışişleri bakanı olan Henry Bathurst'un talimatları İstanbul'a ulaşacaktı. Yeni bakan elçisinin Danderino konusundaki tutumunu onaylarken Karadeniz'e filo geçirilmesi hususunda da bazı endişeleri vardı. Aslında Akdeniz'deki kraliyet donanmasının komutanı Lord Collingwood da bu konuda oldukça çekimser davranıyordu. Bâb-ı Âli, her ne kadar donanma gönderilmesi noktasında başlarda istekli olsa da gemi sayısının sınırlı olmasını talep etmekteydi ancak bu istek Lord Collingwood tarafından olumsuz karşılanacaktı. Zira Collingwood, Bâb-ı Âli'nin savaştaki gelişmelerden çok fazla etkilendiğinden hareketle Karadeniz'de Kırım'a yönelik bir hareket için Bâb-ı Âli'ye tam olarak güvenilmeyeceğini düşünmekteydi ve aynı endişeleri yeni dışişleri bakanı da taşımaktaydı.⁵¹

1809 yılının Kasım ayında gelen talimatta dışişleri bakanı Bathurst, elçisinin Avrupa'daki yeni durum karşısında nasıl bir tutum alması gerektiğine dair açıklamalarda bulunacaktı. Dışişleri, öncelikli olarak Avusturya ile Fransa arasında bir antlaşma yapıldığını ve dolayısıyla da Viyana'nın bu aşamada savaşın dışında kaldığının farkındaydı. Daha öncesinde Osmanlı Devleti ile Rusya arasındaki savaşın Avusturya açısında olumlu bir durum olduğunu düşünen Londra hükümeti, söz konusu savaşın ortadan kalkması sonrasında yeni bir politika izlemeye karar vermişti. Ülkesinden ayrılırken Adair'e verilen talimatta Osmanlı Devleti'nden sonra St. Petersburg ile İstanbul arasında bir barışın yapılması için çalışması islemiştir. Fakat Avusturya-Fransa savaşı kıtadaki siyasi durumu değiştirirken Osmanlı-Rus barışının da geri plana itilmesine neden olmuştu. Schönbrunn Antlaşması ile Fransa'nın İstanbul'da etkisi artarken İngiltere ve özellikle de Avusturya'nın etkisi oldukça zedelenecekti. Ayrıca bu antlaşma ile Fransa'nın Dalmaçya'da yeni toprak kazanımları Napolyon'u Osmanlı Devleti'ne biraz daha yakınlaştıracaktı.⁵²

Schönbrunn Antlaşması sonrasında Lord Bathurst, elçisinden yeniden bu konu için mesai harcamasını isteyecek ve daha önce G. Canning tarafından bu konuda verilen talimatlara geri dönülmesini talep edecekti. Buna göre Lord Bathurst, öncelikli olarak Rusya'nın Fransa arabuluculuğu olmadan Osmanlı Devleti ile makul şartlar altında bir barış yapması söz konusu olursa İngiliz elçisinin hükümeti adına bu konuda girişimlerde bulunmasını, hatta bu barışın sağlanması için tarafları teşvik etmesini ve her türlü girişimde bulunmasını isteyecekti. Bununla birlikte Lord Bathurst, Rusya'nın, Fransa'nın aradan çıkarılarak Osmanlı Devleti ile bir barışın sağlanması konusunda Adair'e başvurması durumunda, bunun memnuniyetle karşılanmasını ve hatta bu konuda hükümetinden bir talimat almak için bile zaman kaybetmemesini istiyordu. Fakat Lord Bathurst, elçisinin hükümeti adına, Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünün korunması için olası bir taahhütten de

⁵⁰ Kasım ayının başındaki bu görüşme eski İngiliz elçisi Yusuf Agah Efendi'nin hanesinde gerçekleştirilecekti. Bu görüşmeye Agah Efendi'nin yanı sıra Mehmed Emin ve Halil efendiler ve reis vekili katılacaktı. Söz konusu görüşme için bkz. TTK Y-524, v. 9b-15b ve BOA, TS.MA.e 716/18.

⁵¹ Dışişlerinin 19 Ekim 1809 tarihli talimatı için bkz. NA, FO, 78/64 NO: 1, s.24-25; Collingwood'un çekimserliği hakkında bkz. Allan Cunningham, "Robert Adair", s. 128.

⁵² Schönbrunn Antlaşması'nın ortaya çıkardığı yeni durum ve Fransız elçiliğinin konumu hakkında bkz. P. Coquelle, *agm*, s. 583.

NAPOLYON SAVAŞLARI VE OSMANLI-RUS HARBİ SIRASINDA DİPLOMASİ: SİR ROBERT ADAİR'İN İSTANBUL BÜYÜKELÇİLİĞİ (1808-1810)

kaçınmasını isteyecekti. Bu doğrultuda Londra hükümeti, Rusya karşısında Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünü korumak için bir taahhüt altına girmek istememekteydi.

İngiliz dışişleri, Fransa'nın olası müdahalelerinden uzak, Londra hükümetinin herhangi bir taahhüt altına girmediği bir Osmanlı-Rus barışını arzulamaktaydı. Fakat bu, yalnızca Napolyon'un sürece dâhil olmaması durumunda gerçekleşebilirdi. Buna karşın Fransa'nın müdahalesi ise iki şekilde olabilirdi. Ya Rusya lehine bir tutum alarak Bab-ı Ali'den St. Petersburg'un taleplerini karşılayacak ödünler alabilirdi ya da İstanbul adına bir tutum takınarak Çar'ın Osmanlı topraklarına karşı olan hırslarının önüne bir set çekebilirdi. Bu durum ise Fransa'nın Bab-ı Ali üzerinde büyük bir nüfuz kazanmasına neden olabilirdi. İngiliz dışişleri böyle bir nüfuzun Osmanlı Devleti'nin bağımsızlığını bile tehlikeye atabileceğini düşünüyordu. Birinci durumun olması halinde Adair'in Akdeniz ve Sicilya'daki İngiliz ordusundan bilgi ve yardım alabileceğini belirtiyordu. Gelebilecek yardımın yetersiz olacağı muhakkak olsa da yardım vadinin Bab-ı Ali üzerinde olumlu bir etki yapacağı ve direnme gücünü arttıracığı düşünülmekteydi. Diğer taraftan Lord Bathurst, elçisine duruma göre Çanakkale Antlaşması'nın gizli maddelerinde gündeme gelen maddi yardım ve olası bir Fransa savaşında askerî yardım konularının gündeme gelebileceğini belirtiyordu.

Osmanlıların Fransız nüfuzu altına girmesini istemeyen Lord Bathurst, Adair'den olası bir Fransa-Osmanlı yakınlaşmasına karşı aktif olmasını talep edecek ve bu durumun Osmanlı Devleti'nin menfaatlerine ve bağımsızlığına aykırı olduğuna dair şiddetli uyarılarda bulunmasını isteyecekti. Buna karşın dışişleri, nasıl bir durum ortaya çıkarsa çıksın barış antlaşmasında İngiliz gemilerinin Osmanlı limanlarından ayrılmasına dair bir hükmün yer alabileceğini düşünmekteydi. İngiliz dışişleri, bu tür bir maddenin antlaşmaya dâhil olmasını engellemek için Adair'den yapabileceği en güçlü muhalefeti sergilemesini istemekteydi. Adair'in bu maddeye karşı göstereceği muhalefetin başarısız olması halinde ise Lord Bathurst, elçisinden Osmanlı ülkesini terk etmesini isteyecekti. Bu açıdan bakıldığında söz konusu maddenin Osmanlı-Rus barışına eklenmesi, Londra hükümetinin kırmızıçizgisiydi. Bu doğrultuda Lord Bathurst, elçisinden bu durumun Lord Colligwood ve Osmanlı limanlarında bulunan konsoloslara iletilmesini ve yeni talimatlar için Sicilya veya Malta'ya dönebileceğini belirtiyordu.⁵³

Dışişlerinin bu talimatları sonrasında Adair, durumu yeniden değerlendirecekti. Adair, Fransa'nın Rusya lehine bir tutum alması halinde Rusya'nın Eflak ve Boğdan'a dair taleplerini dizginlemenin çok zor olacağını düşünmekteydi. Fransa'nın arabuluculuğu söz konusu olur ise süreç konusunda hükümete bilgi vermeyi ve gelen talimatlar doğrultusunda hareket etmeyi tasarlıyordu. Bunun yanında Avusturya-Fransa barışı haberlerinden sonra Bab-ı Ali'nin Rusya'ya karşı tutumunu öğrenme çabası içine girmişti. Yaptığı görüşmelerde Osmanlı vükelası, Adair'e yapılan ve yapılacak olan tekliflerin bildirileceğine dair sözler vermişti. Fakat bu görüşmeler Bab-ı Ali'nin Memleketeyn konusundaki kararlılıklarının da tekrar tekrar vurgulanmasına aracı olmuştu. Buna karşılık Fransa temsilcileri de bir arabuluculuk için mesai harcıyorlardı. Özellikle Avusturya savaşı sırasında Tuna'daki barış görüşmelerinin yeniden başlaması için Bab-ı Ali'yi ikna etmeye çalışmışlardı. Bununla birlikte Schönbrunn Antlaşması'nın etkisi Karadeniz'e donanma geçirilmesi ihtimalini de ortadan kaldıracaktı. Her ne kadar Lord Colligwood 6 Ekim 1809 tarihli mektubunda donanmanın geçişi için verilecek ferman doğrultusunda söz konusu harekâta sıcak bakmaya başlamışsa da Napolyon'un zaferi bu durumu ortadan kaldırmış gibi duruyordu. Fakat Adair yine de 29 Kasım'da ulaşan bu mektup doğrultusunda harekete geçecekti. Tercümanı Pisani aracılığı ile hem bu durumu Bab-ı Ali'ye iletirken hem de onların Rusya'ya karşı bakışını öğrenmek istiyordu. Fakat reis efendi/vekili ile yapılan görüşmede Çanakkale'ye bir filonun gönderilmesi teklifi kesinlikle reddedilecekti. Bu cevap sonrasında Adair, olası bir yardım talebi ihtimaline karşılık Lord Colligwood'a kraliyet donanmanın hazır bulundurması için yazabileceği teklifini iletse de Bab-ı Ali'nin tutumu yine aynı olacaktı.⁵⁴

3. Adair'in İstanbul'daki Son Yılı

Avusturya galibiyeti sonrasında Fransa'nın İstanbul'daki etkisi 1809'un sonları ve 1810 başlarında giderek artmaktaydı. Bu durum ise Adair tarafından Osmanlı Devleti'nin yalnızlaştırılması olarak değerlendiriliyordu. Napolyon'un Tilsit ve Erfurt'taki tutumunda değişiklik olmadığından hareketle amacın İstanbul ile Londra arasındaki ilişkileri bozmak ve sonucunda da Osmanlı Devleti'ni yıkıma götürmek olduğunu düşünüyordu. Bu nedenle Adair, duruma dair Bab-ı Ali'ye uyarılar yapma ihtiyacı hissediyordu. Fransa'nın Osmanlı Devleti'ne yardım yapabilecek tüm dostları ile arasını bozduğundan hareketle Avusturya barışının da Viyana'nın Osmanlı topraklarına saldıracak ordusunu muhafaza etmek için yapıldığını belirtiyordu. Hatta gelen havadisler doğrultusunda Fransızların Avusturya'yı Hırvatistan başta olmak üzere bazı Osmanlı topraklarını almaya teşvik ettiğini ileri sürüyordu. Bu doğrultuda elçi, Çanakkale Antlaşması görüşmelerinde olduğu gibi Osmanlı makamlarını Fransa'nın Osmanlı topraklarını paylaşma planları olduğuna dair uyarmaktaydı. Bu sayede daha

⁵³ Lord Bathurst'un Kasım ayındaki talimatları konusunda bkz. NA, FO, 78/64 NO: 2, s. 26-31.

⁵⁴ Bu dönemdeki gelişmeler için bkz. Adair, *age*, s.310-315 ve BOA, HAT. 1170/46296 ve 1171/46325; Pisani ile reis vekilinin yaptığı görüşme hakkında bkz. BOA, HAT. 1171/46329; Colligwood'un mektubu hakkında bkz. BOA, HAT. 1176/46443.

önce yaptığı gibi Osmanlı nezdinde bir Fransa korkusu ortaya çıkarmayı ve İngiltere ile olan bağları güçlendirilmeyi hedefliyordu. Napolyon'un Osmanlı ülkesine dair paylaşma planlarını İspanya'daki gelişmelerden dolayı bir süre ertelediğini belirten Adair, gerçekleşeceğini düşündüğü Fransa planlarına karşı savunma olanaklarının artırılmasını tavsiye ediyor ve bu doğrultuda İngiltere ile ilişkilerin de daha sağlam bağlarla güçlendirilmesini öneriyordu.⁵⁵

Bâb-ı Âli'ye Fransız planlarını hatırlatmaya büyük mesai harcayan Adair ne Fransa arabuluculuğunda ne de onsuz bir barış ihtimalini kısa vadede olası görmüyordu. Nitekim 26 Aralık 1809'da yazdığı raporda siyasi durumun 1810 Şubatı'na kadar değişeceğini de düşünmediğini belirtken geri dönüş için izin talep etmekteydi. Daha önce ertelediği geri dönüş hazırlıklarına başlayan Adair, bir yandan da Fransa nüfuzuna karşı mücadelesine hız kesmeden devam ediyordu. Bu bağlamda Napolyon'un İran Şahı'na 1807 ittifakının yenilenmesine dair gönderdiği mektubun ifşası, elçi için bir fırsattı. Adair, bu doğrultuda yeni yılın başında Odessa'ya gidecek gemi aracılığıyla Rusya ile iletişim kurmayı amaçlıyordu. Bu gemi ile Fransa ve İran arasındaki 1807'deki antlaşma metnini göndererek Napolyon'un Rusya karşıtı politikasını ortaya koymayı tasarlıyordu. Ayrıca İstanbul'a ulaşan diğer haberler doğrultusunda benzer bir girişimi İstanbul'daki Avusturya elçiliği nezdinde de yapıyordu. Bu faaliyetlerinin arkasında Fransa'ya karşı bir muhalefet oluşturma gayreti yer alıyordu.⁵⁶

Adair'in İstanbul'daki Fransız nüfuzunu kırma hedefinde başvurduğu bir diğer argüman korsanlık meselesi idi. Göreve geldiği ilk günden itibaren özellikle Akdeniz ve Ege'deki korsanlık meselesi elçinin uğraştığı meselelerin başında geliyordu. Özellikle Ege sularında Fransız korsanların İngiliz ticaret gemilerine yaptığı saldırılar, elçi tarafından şiddetle protesto edilecekti. Bu bölgelerin Osmanlı suları olduğundan hareketle bölgedeki güvenliğin Osmanlı Devleti tarafından sağlanması gerektiğini belirtiyordu. Bab-ı Ali'ye verdiği mektuplar aracılığı ile defalarca bu şikâyetlerini yineleyecek ve bunun tarafsızlığa aykırı olduğunu belirtecekti. Hatta bu doğrultuda 26 Ocak 1810'da reis vekili ile yaptığı görüşme ve reisülküttaba yazdığı mektuplarda Napolyon'un Osmanlı Devleti ile İngiltere arasındaki ilişkileri bozmak istediğini, bu sayede Osmanlıları tek başına bırakarak Rusya ile uyum içinde Osmanlı topraklarına saldırmak için hazırlık yaptığı fikrini açık açık dile getirmekten geri durmayacaktı. Bu fikirlerini Napolyon'un Eflak ve Boğdan'ın Rusya topraklarına katıldığına dair 3 Aralık 1809'da mecliste yaptığı konuşma metni ile destekleyecekti.⁵⁷ Adair'in bu açıklamaları bir taraftan Fransa aleyhine oluşturmak istediği muhalefete destek olması için söylenmişken diğer taraftan da giderek artan Fransa nüfuzuna karşı bir hareketti. Diğer taraftan Osmanlı makamları 1809'un sonlarında Karadeniz'e kraliyet donanmasının gönderilmesi fikrine açık bir şekilde karşı çıkıyorlardı. Adair'in taleplerine karşı Fransız makamlarının Osmanlı hükümetine yaptığı girişimler neticesinde Bab-ı Ali, kendi izni olmaksızın Çanakkale önlerine kraliyet donanmasının kesinlikle getirilmemesine karar verilmişti.⁵⁸

Akdeniz'deki savaşa dair bunlar yaşanırken Rusya cephesinde de yeni gelişmeler ortaya çıkacaktı. Adair'in tüccar gemileri, Avusturya ve hatta Sicilya elçilikleri aracılığıyla Rus makamları ile kurmaya çalıştığı iletişim, 1810'un başında meyvesini vermeye başlayacaktı. Özellikle Sicilya elçiliği ile kurulan iletişim sonrasında Rusya'nın Osmanlı barışına dair teklifleri İstanbul'a ulaşacaktı. Söz konusu teklifte Ruslar barış için Eflak ve Boğdan'ın Rusya'ya terk edilmesini talep ediyordu. Bu teklifleri Bab-ı Ali ile paylaşan Adair, barış için aracılık teklifini yinelerken bu tekliflerin Osmanlılar tarafından da kabul edilmeyeceğinin farkındaydı. Ancak Adair, bu görüşmeler ile kendisinin, ilk ve tek önceliğinin Osmanlı çıkarları olduğunu göstermeyi amaçlıyordu. Aslında bu vurgu, Adair'in gerçek amacına ulaşması için atılmış bir adımdı. İngiliz elçiliğinin dâhili ve bilgisi olmadan Osmanlıların Rusya ile bir müzakere yürütmesinin zor olacağını düşünen elçi, bu doğrultuda barış görüşmelerinde arabuluculuk yapmak istiyordu. Bir bakıma İngiliz elçilerinin neredeyse gelenekselleşen arabuluculuk pozisyonunu yeniden üstlenmeyi arzu ediyordu. Bu nedenle de hem ülkesinin dostluğuna hem de Çanakkale Antlaşması'nın dördüncü maddesine⁵⁹ atfı yapmaktaydı. Fakat Bab-ı Ali, bu bölgenin Rusya'ya

⁵⁵ Adair'in düşünceleri ve bu dönemdeki faaliyetleri hakkında bkz. Adair, *age*, s. 315-317.

⁵⁶ Bu konuda bkz. Adair, *age*, s. 322-324.

⁵⁷ Bu konuşmaya dair bilgiler Paris'te bulunan Osmanlı elçisi Muhib Efendi tarafından da gönderilecekti. Elçi bu süreçte sadece bu nutka dair bilgiler değil Avrupa'nın siyasi durumu ve Fransa'nın Avusturya ve İspanya'ya karşı verdiği savaşa dair de bilgiler verecekti. Muhib Efendi'nin bu dönemde gönderdiği mektuplar hakkında bkz. Bekir Günay, *Paris'te Bir Osmanlı, Seyyid Abdurrahim Muhib Efendi'nin Paris Sefirliği ve Büyük Sefaretnamesi*, Kitapevi Yay., İstanbul 2009, s. 613-644. Korsanlık meselesi de zaman içerisinde tekrar tekrar gündeme gelecekti. Bu konuda ayrıca bkz. Robert Adair, *The Negotiations for the Peace of the Dardanelles in 1808-9: with Dispatches and Official Documents*, Londra 1845, C. II, s. 25-28, 47-50; BOA, HAT. 1281/49644-H; TS.MA.e 883/12.

⁵⁸ Bu dönemdeki gelişmeler ve Adair'in reis efendiye yazdığı mektuplar konusunda bkz. Adair, *age*, s. 328-342 ve donanma konusunda s.320-321; Fransız elçiliği de Boğazlardan İngiliz savaş gemilerinin geçeceğini duymuş ve bu durumdan rahatsızlıklarını ifade etmişti. Fakat ona verilen cevaplarda bu durum kesinlikle gerçekleşmeyeceği belirtilecekti. Elçiliğe verilen cevap ve Boğaz'a gönderilen emirler hakkında bkz. BOA, HAT. 1170/46296; verilen bu emir doğrultusunda Boğaz seraskeri, geçmek isteyen topla donatılmış gemilere karşı ateş açacak ve bu durum İngiliz elçiliğinin şikâyetine eden olacaktır. Bu şikâyetler etrafında taraflar Boğazların savaş gemilerine kapatılması meselesi taraflar arasında yeniden ele alınacaktı. Yapılan meclisin mazbatası için bkz. TS.MA.e 144/14; elçiye verilen cevap hakkında bkz. BOA, HAT. 1182/46667.

⁵⁹ Bu madde ilerleyen süreçte taraflar arasında yapılan görüşmede sürekli gündeme gelecektir. Söz konusu madde şu şekildedir "*İngiltere devleti Devlet-i Aliyye'den mukaddem Rusyalı ile and ve müsâlahâ eder ise Devlet-i Aliyye ile Rusya beyninde saltanat-ı seniyye'ye şanlı ve istiklal ve tamamiyet-i memalik-i Osmaniyyeyi müstelzim olacak bir musalahayı hayriyye tahsili için mesai-i cemilesini imale müşârunileyh*

NAPOLYON SAVAŞLARI VE OSMANLI-RUS HARBİ SIRASINDA DİPLOMASİ: SİR ROBERT ADAİR'İN İSTANBUL BÜYÜKELÇİLİĞİ (1808-1810)

terkini kabul etmektense savaşın sürmesine yönelik bir tutum takılmaktaydı.⁶⁰ Bununla birlikte Adair, hükümetinin Osmanlı Devleti'ne karşı iyi niyetini göstermek için Malta valisi General Oakes'e mektup göndererek generalden Osmanlılar için silah ve mühimmat talep etmekteydi. Bab-ı Ali'nin içinde bulunduğu askerî ve malî sorunlar nedeniyle yapılacak bu yardımların Londra ile İstanbul arasındaki bağları kuvvetlendireceğine inanıyordu.⁶¹ Aynı dönemde İstanbul'a gelen İran elçisi Hüseyin Han'ın durumu, Adair ve Bab-ı Ali'nin ortak hareket etmelerine gerekçe sağlayacaktı. Bu elçinin İstanbul'da Fransız elçiliği ile yaptığı görüşmeler ve Paris'e giderek iki ülke arasındaki ilişkileri yeniden başlatma amacı güttüğüne dair bilgiler, İran elçisine karşı bazı engeller çıkartılmasına ve İran ile temas kurularak Hüseyin Han'ın geri çağırılmasına neden olacaktı. Bu doğrultuda Adair ve Bab-ı Ali, bir iş birliği içine girecekti.⁶²

Ortaya çıkan bu duruma karşılık Adair'in ülkesine dönme talebi hala devam etmekteydi. Dışişleri bakanlığına Lord Bathurst'un yerine gelen Lord Wellesley'e 22 Şubat 1810'da yazdığı mektupta talebini yineleyecekti. Diğer yandan Napolyon'un Osmanlı aleyhine yaptığı konuşmanın etkisi her geçen gün daha da artmaktaydı. Hatta sadrazam defterdara İngiltere ile 1800⁶³ yılında yapılan ittifak antlaşmasının yenilenmesi yönünde emirler göndermişti. Bu, hiç şüphesiz olası bir Fransız saldırısına karşı atılmış bir adım gibi duruyordu. Bu gelişmelerin yaşandığı aynı dönemde Rusya'dan yeni bir barış teklifi önerisi İstanbul'a ulaşacaktı. Danimarka maslahatgüzarı Baron Hubsch üzerinden ulaşan bu iki mektupta Rusya hükümeti İslam'ın kutsal şehri ve tamamen Müslüman halkın bulunduğu Mekke ve Medine'nin Vehhabiler tarafından işgal edildiği bir dönemde halkının tamamının "Rum/Greeks" olduğu Eflak ve Boğdan konusunda bu kadar ısrar edilmesine anlam verememekteydi. Buna karşın Çar, Osmanlı İmparatorluğu'nun bağımsızlığına verdiği önem dolayısı ile bir barış teklif etmekteydi. Bu iletişim için de Baron Hubsch yetkili kılınıyordu. Bununla birlikte St. Petersburg, olası bir savaşın da Osmanlılar açısından kötü sonuçlar doğuracağı tehdidinde bulunmaktan da geri durmayıp savaşın devam etmesi halinde Rus ordularının İstanbul önlerine geleceğini ileri sürüyordu. Petersburg'daki Danimarka elçiliği üzerinden gelen bir diğer mektupta ise Babiali'ye barış yapması için güçlü bir şekilde telkinde bulunuluyor ve reddedilmesi halinde işlerin daha da kötüye gideceği ve en sonunda Bab-ı Ali'nin kıta sistemini kabul etmek zorunda kalacağı belirtiliyordu. Bu taleplerin yanında İngiltere ile olan ilişkilerin kesilmesi ve elçisinin gönderilmesi ise bu süreçte Ruslar tarafından dile getirilen diğer talepler arasındaydı. Bu doğrultuda St. Petersburg hükümeti İngiltere ve onun elçisini iki ülke arasındaki barışın önünde bir engel olarak görmekteydi. Fakat bu barış teklifleri Bab-ı Ali tarafından açık bir şekilde reddedilirken söz konusu talepler, reis efendi tarafından Adair ile paylaşılacaktı. Bu durum ise elçi tarafında memnuniyet ile karşılanacaktı. Bu doğrultuda Adair sürece dâhil olmaya çalışıp Rusların barış tekliflerine Osmanlılar tarafından verilecek yanıtların yumuşatılması yönünde bir çaba içine girerek kullanılacak dilin gelecekteki ilişkileri olumlu şekillendirmesine gayret edecekti. Diğer yandan Adair, söz konusu barış teklifini St. Petersburg hükümetinde yaşandığını düşündüğü değişikliklere bağlamak ve bu yönüyle olumlu olarak görmekteydi.⁶⁴

Aynı dönemde Napolyon'un Avusturya prensesi ile evlendiği haberleri bazı endişelere neden olacaktı. Habsburg ve Bonaparte aileleri arasında kurulan akrabalık bağı, başta Adair ve Osmanlı ricali olmak üzere Viyana hükümetinin Osmanlı Devleti'nin paylaşılma projelerine katılacağı endişesi doğurmuştu. Fakat ortaya çıkan bu endişe bir süre sonra Viyana hükümetinin olaya müdahil olmasına neden olacak ve İngiliz elçisinin endişeleri bizzat Metternich tarafından giderilecekti. Adair'e yazdığı mektupta Metternich, bu durumun barış ve güvenliğin sağlanması için ortaya çıktığına dair açıklamalar yaparak Avusturya'nın herhangi bir paylaşım planına katılmadığını ifade edip bu husustaki endişeleri yatıştırmak için özel olarak talimat aldığını belirtmekteydi. Metternich aracılığı ile Viyana hükümetinin bu beyanatları Adair'in endişelerini giderecekti. Diğer yandan elçi, bu dönemde Londra hükümetinin de dâhil olacağı Rusya ve Osmanlı Devleti arasında bir barış müzakeresini başlatmak istemekteydi. Bu doğrultuda Adair, 23 Mart'ta reis efendi ile bir görüşme gerçekleştirecekti. Adair bu görüşme sonrasında verdiği memorandum ile bir durum değerlendirmesi yaparak nasıl bir politika izlenmesi gerektiğine dair düşüncelerini açıklamaktaydı. Bu doğrultuda Adair, ilk olarak Napolyon'un evliliği meselesine dair açıklamalar getirecekti. Bunu Romanov ve Bonaparte aileleri arasında kurulmak istenen akrabalık bağına karşı atılmış bir adım olarak sunuyordu. Bununla birlikte Napolyon'un herkesi kandırmaya yönelik bir siyaset izlediğinden hareketle İran ile kurduğu temasın I. Aleksandr tarafından

İngiltere padişahı taahhüd eder deyü Devlet-i Aliyye'ye murahhası mumaileyhin temessükünde mestur ve işbu mevaddı hafıyye düvel-i saireden mektum tutulub kat'na bir guna vaz ve hareket olunmaya Devlet-i Aliyye'nin canibinden dahi mugayyirin hareket vuku'a gelmeyeceği bi iştibahdır." Antlaşmanın maddeleri hakkında bkz. *Muâhedât Mecmûası*, TTK Yay., Ankara 2008, C. I, s. 266-269; Erol Çağlar, *Mehmed Emin Vahid Efendi'nin Fransa Sefareti ve İngiltere ile Yapılan Görüşmelere Dair Tahriri*, İstanbul Ü. SBE., İstanbul 2002, (Yüksek Lisans Tezi), s. 64-66; Nihat Erim, *Devletlerarası Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri*, TTK Yay., Ankara 1953, C. I, s. 233-240.

⁶⁰ Söz konusu iletişim ve mektuplar hakkında bkz. Adair, *age*, s. 341-356.

⁶¹ Bu konuda bkz. Adair, *age*, s. 361-362; söz konusu bu yardım Nisan ortası gibi ulaşacaktı. Bu konuda Adair, *age*, C. II, s. 29, 50-51.

⁶² Hüseyin Han ve faaliyetleri hakkında bkz. Adair, *age*, C. I, s. 294-301 ve 357-361; ayrıca BOA, HAT. 798/37018.

⁶³ Adair raporlarında ittifakın tarihini 1800 olarak verse de söz konusu antlaşma 5 Ocak 1799'da imzalanmıştır. Bu konuda bkz. Nihat Erim, *Devletlerarası Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri*, s. 201-204.

⁶⁴ Adair, *age*, C. II, s. 1-9; Rusya ile Osmanlı Devleti arasında bir barış yapılması hem bu dönemde hem de daha sonrasında Avusturya ve Danimarka üzerinden bir iletişim kurulmaya çalışılacaktır. Bu ülkeler üzerinden iki ülke arasında yazışmalar ve teklifler iletilecekti. Bu konusunda ayrıca bkz. TTK Y-524, v. 29a-29b ve 31a-34a.

dikkatle izlendiğini belirtiyordu. Nitekim bu doğrultuda Rusya, Avusturya ile bir iletişim kurmak istemişse de geç kalmıştı. Dolayısıyla bu durum Rusya'yı Fransa ile yeniden karşı karşıya getirirken Paris'in St. Petersburg'daki nüfuzunu kırmıştı. Adair Rusya'nın içinde bulunduğu yeni durumun Bab-ı Ali için bir fırsat doğurabileceği ve bu doğrultuda güvenilir ve kalıcı bir barışın yapılabileceğini belirterek vakit kaybetmeden harekete geçilmesi gerektiğini düşünüyordu. Bu doğrultuda Adair, Osmanlı Devleti'ne Baron Hubsch aracılığı ile yapılan barış teklifinin reddedilerek İngiltere'nin de dâhil olduğu bir barış teklifinde bulunması önerisini dile getirecekti.

Elçi, Osmanlılarla Ruslar arasında imzalanacak barışın önünde zorluklar olduğunun farkındaydı. En büyük zorluk Rusların Eflak ve Boğdan bölgesindeki taleplerinin Bâb-ı Âli tarafından kesin bir şekilde reddedilmesiydi. Bu nedenle Adair, Rusya'nın bu bölgedeki çıkarlarına karşılık olarak Rusya'ya İngiltere ile yapacağı barıştan elde edeceği avantajların öne sürülmesi gerektiğini düşünüyordu. İngiltere'nin Rusya'nın ikna edilmesi için çeşitli adımlar atabileceğini fikrine sahipti. Buna göre Londra hükümeti, Rusya için Batı Hint Adaları/*West Indias* bölgesinde bazı kazançlar önermekteydi. Rusya'nın bu bölgeye karşı olan ilgisinden hareketle burada sahip olunacak pozisyonun Rus ticareti için değerli olacağını belirtiyordu. Bölge ticaretinin Amerika'nın⁶⁵ kontrolünde olduğundan hareketle, bölgedeki Rus varlığının Tuna'da elde edilecek kazançlara göre on kat daha değerli olduğunu düşünmekteydi. Bu nedenle, Osmanlı karargâhının İngiltere'yi de kapsayacak bir müzakere için bu yönde ima içeren bir teklif yapmasını önermekteydi. Bu sayede Bab-ı Ali'nin itibarının korunacağına ve Rusya'nın avantaj sahibi olmayacağına dair söz verilmekteydi. Ayrıca bu tür bir antlaşmanın Rusların Ege Denizi'nden uzak tutulmasını sağlayacağı gibi Memleketeyn ve Yedi Adalar için savaştan önceki statülerinin de düzeltilmesine dair bazı adımların atılabileceğini ima ederek memoranduma son veriyordu.⁶⁶

Elçinin bu önerisi Bab-ı Ali tarafından kapsamlı bir şekilde ele alınacaktı. Öncelikle Amerika'daki İngiliz kontrolündeki bir adanın Osmanlı barışı karşılığında Rusya'ya verilmesi teklifinin arkasında başka nedenlerin olabileceği düşünülüyordu. İngiltere'nin hem Kıta Ablukası hem de Rusya'nın Fransa ile olan ittifakından rahatsız olduğu herkes tarafından bilinen bir gerçektir. Bu nedenle defalarca St. Petersburg hükümeti ile barış yolları aransa da istenilen netice alınamamıştı. Bu doğrultuda yapılan son teklifin arkasında Osmanlı barışı aracılığıyla Rusya ile yeniden iyi ilişkilerin kurulmasının planladığı düşünülmekteydi. Diğer taraftan Adair'in bu planları doğrultusunda ortaya çıkacak barış, Fransa'nın düşmanlığına da sebep olabilirdi. Her ne kadar Napolyon şimdi İspanya galesi ile uğraşmaktaysa da bir sene zarfında Osmanlı Devleti aleyhine harekete geçebilirdi. Zaten Amerika'da Rusya'ya verilmesi planlanan toprak Fransa'dan ele geçirilmişti. Dolayısıyla Londra hükümetinin eski Fransa toprağını Rusya'nın onun aleyhine dönmesi için kullanacağı anlaşılıyordu. Bununla birlikte bu konuda Bab-ı Ali'nin başka bir endişesi daha vardı. Rusya'nın Amerika kıtasında bir adaya sahip olması sonrasında kurulacak iletişimin Osmanlı sularından olacağı düşünülmekteydi. Bu adaya gidecek gemiler Karadeniz, Akdeniz ve Boğazlardan geçecekti. Ayrıca bu gemilerin sadece ticaret gemileri olmayacağı da düşünülüyordu ancak askerî gemilerin Boğazlardan geçmesi, İstanbul tarafından arzulanan bir durum değildi. Bu nedenle Batı Hint Adaları teklifinin yeni sorunlar yaratacağına inanılıyordu. Diğer taraftan İngiltere'nin Batı Hint Adaları teklifinin arkasında Boğazlar üzerinde elde etmek istediği ticaret serbestiyetinin yattığı düşünülüyordu. Diğer taraftan İngiltere'nin Rusya'ya verdiği toprak karşısında Mısır, Arnavutluk sahili veya Yedi Adalar'dan toprak talebi olabileceği belirtiliyordu. Özellikle Yedi Adalar'ın el değiştirmesi sebebiyle geleceğinin henüz kesin olmadığı düşünülmekteydi. Nihayetinde de Adair'in bu teklifinin arkasında *mazarrattan gayrı bir şey olmadığı* yönünde ortak bir fikir ortaya çıkmıştı. Fakat Osmanlı hükümeti, konu hakkında endişelerin dillendirilmeyerek yapılan teklifin İngiltere'nin dostluğunun göstergesi olduğuna yönelik bir cevap verilmesine karar verecekti.⁶⁷

Adair Batı Hint Adaları'nın dahil olduğu planları yaparken Bükreş'ten yeni gelişmelere dair haberler gelecekti. 1810 yılı Haziran'ı başında gelen haberlerde Viyana ve Petersburg arasındaki sorunların karşılıklı olarak çözüldüğü belirtiliyordu. Bunun yanında Avusturya elçiliğine gelen I. Aleksandr'ın emirnamesinin kopyasında Çar'ın Eflak, Boğdan ve Besarabya'yı kesin olarak ilhak ettiği belirtilmekteydi. Bunun yanında sadrazamın Rusya'ya yaptığı barış teklifine verilen cevapta ise bu üç bölgenin ilhakının ve Sırbistan'ın bağımsızlığının kabulü gerçekleşmeden kesinlikle bir barışın söz konusu olamayacağı cevabı verilmişti.⁶⁸ Aynı

⁶⁵ Bu dönemde Osmanlı sularına gelen Amerikan gemilerinin sayısında da önemli bir artış görülecekti. Her ne kadar ABD bağımsız olsa da bu ticaret İngiliz bayrağı altında yapılmaktaydı. Bu nedenle Amerikan tüccarları hem Levant Kumpanyası hem de İngiltere'ye verilen kapitülasyonlardan faydalanmaktaydı. Bu konuda hükümetinden talimat isteyen Adair, bu durumun devam etmesinin faydalı olacağını düşünmekteydi. Bu konuda bkz. Adair, *age*, s. 25-33.

⁶⁶ Yaşanan bu gelişmeler ve R. Adair'in reis efendi ile yaptığı görüşme ve sonrasında verdiği memorandum için bkz. Adair, *age*, s.10-24 ve BOA, HAT. 1006/42242; ve yapılan tekliflerin değerlendirilmesi konusunda bkz. BOA, HAT. 1170/46295; Viyana hükümetinin Bonaparte ailesi ile kurulan akrabalık bağının olası bir saldırganlık politikası içermediğine dair beyanatları sonraki süreçte de gelmeye devam edecekti. Bu konuda bkz. Adair, *age*, s. 88-93.

⁶⁷ Adair'in teklifi karşısında Bab-ı Ali'nin tutumu için bkz. TTK Y-524, v. 19a-20b.

⁶⁸ Adair, *age*, s. 45-46; bu barış teklifi konusunda sadrazam Adair'e de bilgi verecekti. Bu durum aynı zamanda elçinin istediğinin de gerçekleşmesi anlamına geliyordu. Adair geldiği ilk günden beri Rusya ile yapılacak barış görüşmelerine dair bilgi alma talebinde bulunmaktaydı. Sadrazamın verdiği bilgilerde Rusya'nın ayrıca Kuban bölgesinde ele geçirdiği toprakları da kendi sınırları içine kattığı,

NAPOLYON SAVAŞLARI VE OSMANLI-RUS HARBİ SIRASINDA DİPLOMASİ: SİR ROBERT ADAİR'İN İSTANBUL BÜYÜKELÇİLİĞİ (1808-1810)

dönemde Rus ordusunun Silistre yakınlarından Tuna'yı geçtiği haberleri de İstanbul'a ulaşmaktaydı. Bu kuvvet Şumnu'da bulunan sadrazamın karargâhına doğru ilerlemekteydi. İstanbul'da, Sadrazamın bu kuvvet karşısında direnebilecek güçten yoksun olduğu endişesi hâkimdi.⁶⁹

Yaşanan bu gelişmeler nedeniyle 24 Haziran 1810'da Fatih Camii'nde toplanan meşveret doğrultusunda bizzat II. Mahmud'un kendisi savaşa katılma kararı alacaktı. İlan edilen ferman ile yapılan barış teklifinin onur kırıcı olduğu belirtilecek ve tüm halkın devletin bağımsızlığı ve güvenliği için sultanı takip etmesi istenecekti. Bu durum ise Adair açısından olumlu bir gelişme olarak değerlendiriliyordu. Diğer taraftan Bab-ı Ali, elçi ile temasa geçerek maddi yardım meselesini yeniden gündeme getirecekti. 27 Haziran'da kaymakam ve reis efendinin/vekilinin Adair ile yaptığı görüşmede hem yaşanan son gelişmeler hem de yardım meselesi ele alınacak ancak verilen cevap öncekilerden farklı olmayacaktı. Bununla birlikte Adair bu cevabı majestelerinin Osmanlı sultanına karşı beslediği dostluğa dair açıklamaları ile yumuşatmaya çalışıyordu. Fakat bu görüşmede, devletin içinde bulunduğu durumdan dolayı kaynaklanan endişe, Osmanlı temsilcilerinin yüzüne yansiyacaktı. Bu nedenle Adair, içinde bulunulan durumun İngiltere dostluğundan kaynaklanmadığını ve bunun ortadan kalkmasıyla da çözülemeyeceğine dair açıklamalar yapacaktı. Bu doğrultuda olası bir Osmanlı hezimetinde daha önce gelen talimatlara uyarak Çanakkale Antlaşması'nın gizli maddesinin yürürlüğe girip girmeyeceği konusunda düşünmeye başlamıştı. Fakat gizli maddeler konusunda tam olarak nasıl hareket etmesi gerektiği ise belirsizdi. Bu nedenle Lord Bathurst'un yerine gelen Richard Wellesley'in bu meseleyi onaylayarak nasıl bir yol izlemesi gerektiğine dair talimat göndermesi gerekmekteydi. Diğer yandan elçinin geri dönüş tarihi yaklaşıyordu.

Bu şartlar altında Adair, 11 Temmuz'da reis efendi/vekili ile görüşecekti. Bu görüşmede taraflar güncel meseleleri ve özellikle de Çanakkale Antlaşması'nın gizli maddelerini ele alacaktı. Osmanlı tarafı kraliyet donanmasının Baltık'a yapacağı harekâtın kapsamını ve sonrasında da İngiltere-Rusya barışının ortaya çıkması halinde Osmanlı Devleti'nin süreçteki konumunu merak ediyordu. Bu doğrultuda özellikle Çanakkale Antlaşması'nın gizli dördüncü maddesi üzerinde durulacaktı. Kraliyet donanmasının Baltık'ta Rusya'ya karşı düzenleyeceği harekât ile St. Petersburg hükümetini barışa zorlayabileceği ve bu durumunun gerçekleşmesi halinde de yapılacak barışta Osmanlı Devleti'nin de dikkate alınması konuşulan konuların başında geliyordu. Adair olası bir Rusya-İngiltere barışı halinde bu konuda hükümetinin çaba göstereceğini ve Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünün korunması için çaba harcayacağına dair açıklamalar yapacaktı. Birkaç gün zarfında ülkesine döneceğinden hareketle bu durumu hükümetine de iletileceğini dile getiriyordu. Fakat reis efendi özellikle gizli maddenin yürürlüğe girmesi konusunda tehditkâr bir tutum takınacaktı. İngiltere'nin olası Rusya barışında Osmanlı Devleti'nin çıkarlarına uyan bir barış için çalışmaması halinde Bab-ı Ali'nin Çanakkale Antlaşması'nın gizli maddelerini Avrupa devletlerine neşr ve ilân ile İngiltere devleti *sözünde durmayub imzâ ve tasdik eylediği şurûtu icrâ etmedi deyü teşhîr* edeceğini belirtiyordu. Bu doğrultuda Adair'in birkaç gün zarfında ülkesine döneceğinden Bab-ı Ali'nin gerçek niyeti ve talebinin hükümetine de kendi ağızıyla iletilmesi talep edilecekti. Daha sonrasında ise Osmanlı tarafı öncelikle maddi yardım meselesini gündeme getirecekti. Adair bu konunun Çanakkale'deki müzakerelerde görüşülüp hükümetine yazdığını fakat söz konusu yardımın sadece Fransa ile olası bir savaş durumunda yürürlüğe girmesi gerektiğine dair açıklamalar yapacaktı. Reis vekili ise Rusya ile olan savaşın aynı zamanda Fransa'ya karşı da verilmekte olduğu anlamına geldiğine dair bir savunma ile karşılık verecek ve maddi yardım talebini yineleyecekti. Adair ise Fransa ile bir savaş durumu söz konusu olmadığı için bu talebi kesin bir şekilde reddedecekti. Fakat Napolyon'un tehditvari açıklamalarını gündeme getirerek İngiltere yardımının yürürlüğe sokulmasına çalışacaktı. Ancak Adair, Osmanlı Devleti'nin Napolyon'un tehditlerinden zarar görmediği gibi askerî bir zararın da olmadığına dair beyanatları ile bir bakıma reis efendinin bu iddialarına karşı çıkacaktı. Diğer yandan hükümetinin Osmanlı Devleti'nin harap olmasını asla görmek istemediğini belirtecekti. Hem bu görüşme hem de daha önceki süreç dikkate alındığında Adair, yardım konusuna dair herhangi bir müzakereden kaçınmak istiyordu. Fakat Bab-ı Ali, bu konuda sürekli girişimlerde bulunacaktı. Bu nedenle elçi, bu talebe direnmenin ne kadar zor olduğundan yakınacaktı. Reis vekili ise bu konunun yeniden Londra'ya yazılmasını gerekirse icrasının kendinden sonra bu görevi üstlenecek kişi tarafından yapılması talep edilecekti. Daha sonrasında ise Amerika'dan Rusya'ya verilmesi konuşulan adanın ismi veya en azında mevkisi öğrenilmek istenecekti. Adair bu konuda bir talimatı olmadığını itiraf edecek fakat hükümetinin Osmanlı Devleti'ne karşı olan dostluğundan dolayı bunu kabul edeceğini belirtecekti. Anlaşma için öncelikle Osmanlı ordusunun Rus ordusunu Tuna'nın kuzeyine geçmeye mecbur etmesi gerekmekteydi. Bu durumda Rusya'nın söz konusu teklifi kabul edeceğini ve o zaman adanın ismi ve mevkisinin kararlaştırılacağını belirtilerek görüşmeyi sonlandıracaktı.⁷⁰

Gürcistan'a bağımsızlık verilmesi gerektiği, istenilen tazminat miktarı ve İngiltere ile dostluk ilişkilerinin kesilmesi talepleri yer ahyordu. Bu konuda bkz. Adair, *age*, s. 72-73.

⁶⁹ Adair, *age*, s. 51.

⁷⁰ Söz konusu meşveret için bkz. Fatih Yeşil, *İhtilaller Çağında Osmanlı Ordusu, Osmanlı İmparatorluğu'nda Sosyoekonomik ve Sosyopolitik Değişim Üzerine Bir İnceleme (1793-1826)*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2016, s. 161; bu dönemdeki gelişmeler ve

Adair'in İstanbul'dan ayrılmadan önce yaptığı görüşmelerde korsanlık meselesi yeniden gündeme gelecekti. Bab-ı Ali başta olmak üzere hem İngiltere hem de Fransa bu konudan mustarıptı. Her ne kadar Osmanlı Devleti ilk başta bu konuda kara sularında üç millik bir sınır çizerek burada bir tarafsızlık oluşturmak istese de bu politika başarılı olamayacaktı. Bu nedenle Bab-ı Ali uzun yıllardır Avrupalı güçler arasındaki savaşlarda uyguladığı politikayı yeniden uygulamak istemekteydi. XVIII. yüzyılın ortalarından beri Osmanlı Devleti, Mora'dan Mısır'a kadar uzanan bir deniz çizgisini dikkate almakta ve bu çizginin kuzey tarafını Osmanlı suları olarak kabul etmekteydi.⁷¹ Bu meseleyi görüşmek için toplanan meclis-i meşverette İngiliz ve Fransız elçiliğine bu kurala uyulması gerektiği yönünde takrir verilmesine karar verilmişti. İngiliz elçiliğine yazılan metinde bu kuralın daha önce İngiliz elçileri tarafından da defalarca onaylandığı vurgulanmakta ve bu çizgi dikkate alınarak oluşturulan Osmanlı sularının tarafsız bölge olarak kabul edildiği ilan edilmekteydi. Bu sular içinde herhangi bir korsanlık faaliyeti kabul edilmezken korsan olarak belirtilen gemilere karşı da herhangi bir arama ve imha faaliyetine de müsaade edilmemekteydi. Bu nedenle Bab-ı Ali söz konusu meseleyi eski politikasını yeniden uygulayarak çözmek istemekte, Adair'in de bunu kabul etmesini beklemekteydi. Fakat Adair, Bab-ı Ali'nin tam tarafsızlık politikasına karşı çıkacaktı. Her zaman vurguladığı gibi Fransız tehlikesinin uzak bir durum olmadığını ve bu nedenle iki ülkenin daha yakın çalışması gerektiğini düşünüyordu.⁷²

Aynı dönemde geri dönüş hazırlıklarını sürdüren Adair, görevi bırakacağı S. Canning'in bazı durumlarla karşı karşıya kalabileceğini tahmin etmekteydi. Öncelikle Rusya'nın askerî olarak bir avantaj sağlayabileceğini ve bu doğrultuda özellikle Osmanlı Devleti'ne İngiltere ile ilişkilerini kesme konusunda ısrarcı olabileceğini düşünmekteydi veya Fransa, Rusya'nın Tuna'dan uzaklaştırılması için girişimlerde bulunabilirdi. Bu durumlardan birinin olması halinde gizli maddenin yürürlüğe girmesi gerektiğini düşünmekteydi. Dolayısıyla yaşanabilecek karşısında S. Canning'in nasıl davranması gerektiğine dair kendisi ile tartışılmasının uygun olacağını belirtiyordu. Adair'in bu noktadaki asıl amacı halefini ortaya çıkabilecek durumlarla alakalı uyarırken aynı zamanda hükümetinden halefinin bilgilendirilmesini de talep ediyordu.⁷³

Robert Adair, bir yandan halefini bilgilendirmeye çalışırken diğer yandan dönüş hazırlıklarını sürdürerek 10 Haziran 1810'da son kez sultanın huzuruna çıkmıştı. Adair görüşmede yaptığı konuşmada iki ülke arasındaki dostluğun yanı sıra II. Mahmud'un ordunun başına geçmesinden duyduğu memnuniyeti belirtti. Osmanlıların bu sayede makul bir barış ve devletin güvenliğini sağlayabileceklerini ifade ediyordu. Adair bu konuşması ile uzun zamandan beri yapmaya çalıştığı sultanın başkomutanlığı meselesini canlı tutmaya çalıştı. Daha önceki raporlarında da belirttiği gibi bu durumun devletin direnme gücünü artıracaklarını düşünmekteydi. II. Mahmud ile yaptığı bu görüşme sonrasında Adair, önceki talimatlar doğrultusunda şifre ve resmî yazışmalar ile Çanakkale Antlaşması'nın gizli maddelerinin metnini ve elçilik görevini S. Canning'e teslim edecekti.⁷⁴

SONUÇ

Adair, S. Canning ile yaptığı devir teslim töreninin ardından ülkesine dönmek için son hazırlıklarını tamamladı. Fakat kendisini götürmek için limanda bekleyen Salsette gemisine bineceği günün akşamında Divan-ı Hümâyûn tercümanı Prens Mouruzi ile bir görüşme gerçekleştirdi. Karanlığın çökmesini bekleyerek gizli bir şekilde elçiye gönderilen Mouruzi, derhal iletilmesi gereken acil ve hassas olan konularda görüşmek istediğini belirtti. *Lisan-ı Fransızcada parole d'honneur* tabiri olan şeref sözü vererek söze başlayan Mouruzi'ye Adair de şeref sözü vererek kimseye sır vermeyeceği yönünde taahhütte bulundu. Yapacakları görüşmeden Bab-ı Ali'den kimsenin haberi olmadığını belirten tercüman, bu görüşmeye kendisinin II. Mahmud tarafından özel olarak görevlendirildiğini belirtiyordu. Bu nedenle ağzından çıkan ifadeler sultanın düşüncelerini yansıtmaktaydı. II. Mahmud'un ilk vurgulamak istediği konu iki ülke arasındaki dostluğun kadim ve samimi olduğuydu. Diğer yandan Sultan, Avrupa'da son zamanlarda yaşanan gelişmelerin iki ülkenin refahı ve güvenliğinin ortak çıkarlara dayandığı gerçeğini açıkça ortaya koyduğunu belirtiyordu. Bu doğrultuda Sultan'ın asıl üzerinde durmak istediği mesele Rusya barışıydı. St. Petersburg hükümetinin farklı kanallar üzerinden defalarca kurduğu iletişimlerde bir barış için İngiltere elçisinin gönderilmesi ve Londra ile ilişkilerinin kesilmesi ön şartı ileri sürülmüş olsa da bu talep Osmanlılar tarafından her seferinde reddedilmemişti. Bu doğrultuda Rusya ile barış, bir bakıma İngiltere dostluğu için feda edilmişti. Hem iyi niyetlerini hem de yaşanan bu süreci kralına iletmesini Mouruzi aracılığı ile isteyen Sultan, iki devletin verilen mücadeleye tek kalsa bile devam edip birbirlerini desteklemesi gerektiğini belirtiyordu. Savaşa ve yapılan müzakerelere dair bilgilerin aktarıldığı görüşmede Rusya'nın ortaya koyduğu saldırgan ve barışa aykırı eylemleri gösterilmek istenmekteydi. Mouruzi, II. Mahmud'un böyle bir düşmandan intikam almak için bizzat sefere iştirak etmeye karar verdiğini belirtiyordu. Bu doğrultuda askerî hazırlıkların yapıldığının yanı sıra tercüman, özellikle Çanakkale Antlaşması'nın gizli

yapılan görüşmeler hakkında bkz. Adair, *age*, s.72-84; TTK Y-524, v. 22b-24b; Baltık'ta kraliyet donanmasının gerçekleştireceği harekât konusunda bkz. BOA, HAT. 1171/46320.

⁷¹ Bu meseleyi ele almak için toplanan meşverette Bab-ı Ali'nin bu politikayı Hicri 1159 tarihinden beri uygulamakta olduğu belirtiliyordu. Söz konusu meclis-i meşveret için bkz. BOA, HAT. 1171/46328.

⁷² Korsanlık meselesine dair yaşanan süreç ve karşılıklı yazışmalar hakkında Adair, *age*, s. 53-72.

⁷³ Bu konuda bkz. Adair, *age*, s. 84-86.

⁷⁴ II. Mahmud ile yaptığı bu görüşme ve yaşananlar hakkında bkz. Adair, *age*, s. 86-87.

NAPOLYON SAVAŞLARI VE OSMANLI-RUS HARBİ SIRASINDA DİPLOMASİ: SİR ROBERT ADAİR'İN İSTANBUL BÜYÜKELÇİLİĞİ (1808-1810)

maddelerine atıfta bulunarak bunların *kuvveden fiile ihrâcı* vaktinin geldiğini belirtiyordu. Hatta bu konudaki talimatın İstanbul'da bulunan elçiye gönderileceğinden de hiç şüphesi olmadığını vurgulayacaktı. II. Mahmud, Eflak ve Boğdan'dan düşmanın çıkarılarak Osmanlı Devleti'nin istiklalinin sağlanması için dostu İngiltere kralının harekete geçeceğinden de oldukça emindi. Daha sonrasında ticari konularda sağlanacak olanaklardan bahisle Mouruzi ve dolayısıyla Sultan, bunların İngiltere'ye ulaşılır ulaşılmaz hükümdarına iletilmesini istemekteydi. Adair ayrılmadan önceki akşamı yapılan bu görüşme, Osmanlı Devleti'nin son kez Çanakkale Antlaşması'nın gizli maddeleri doğrultusunda İngiltere'nin yardımının sağlanması için atılmış bir adımdı.⁷⁵ Fakat yanına kahve ve şerbet alan Adair'i İngiltere'ye götürecek gemi olan Salsette, 14 Temmuz gece saat 10:00-11:00 suları demir alırken⁷⁶ yerine orta elçi⁷⁷ olarak bıraktığı S. Canning odasında, tek başına, ne yapacağını bilmez bir şekilde gözyaşları dökerek duruma gelmişti.⁷⁸ Bu nedenle Rusya barışı, yeni orta elçinin İstanbul'daki ilk elçiliğinde en fazla mesai harcayacağı meselelerin başında gelecekti.

KAYNAKÇA

1. Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

HAT. (Hatt-ı Hümayun) 851/38127, 1170/46292, 851/38123, 851/38116, 851/38132, 1176/46470, 1347/52677, 1178/46544, 1337/52170, 1272/49290-A, 1194/46911-F, 1271/49255, 798/37018, 1006/42242, 1170/46295, 989/41823-C, 1170/46293, 1277/49541, 1274/49462, 1281/49644-H, 1170/46296, 1171/46325, 1170/46296, 1182/46667, 1171/46329, 1176/46443, 1171/46320, 1171/46328.

C..SM.. (Cevdet, Saray) 68/3437.

TS.MA.e (Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakı) 716/14, 883/12, 716/18, 144/14, 144/13.

TSMA. d., (Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Defterleri) 8052 .

TTK Y-524 (Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi II. Mahmud ve III. Selim Devrine Ait Avrupa Devletleri Sefirleriyle Yapılan Mükalemelerin Mazbatası Bükreş Muahedesine Tekaddüm Eden Devirlerde Siyasi Meselelere Dair Yazılar).

2. The National Archives (NA)

FO. (Foreign Office) 78/60, 62, 63, 64, 65, 68; 352/1, 353/1/2.

3.Yayınlanmış Eserler

ADAİR, Robert, *The Negotiations for the Peace of the Dardanelles in 1808-9: with Dispatches and Official Documents*, C. I-II, Londra 1845.

ESAD EFENDİ, *Teşriha-ı Kadime, Osmanlılarda Töre ve Törenler, Açıklamalarla sadeleştiren: Yavuz Ercan, Kervan Kitapçılık, İstanbul 1979.*

Muâhedât Mecmûası, C. I, TTK Yayınları, Ankara 2008.

ŞANİ-ZADE Mehmet 'Ata'ullah Efendi, *Şani-zade Tarihi*, haz. Ziya Yılmaz, C.I, Çamlıca Basım Yayın, İstanbul 2008.

4. Araştırma Eserler

BİNDOFF, S.T.-Smith, E. F. Malcolm- Webster, C. K., *British Diplomatic Representatives, 1789-1852*, C. I, Butler and Tanner, Londra 1934.

BRUUN, Geoffrey, *Europe and the French Imperium, 1799-1814*, Harper and Brothers Puplichers, New York-Londra 1938.

⁷⁵ Söz konusu görüşmenin mazbatası için bkz. BOA., TSMA. d., 8052, s. 9-11; söz konusu belge yanlış tasniflenmiştir. Bu belgenin bu görüşmeye ait olduğuna ilk dikkat çeken Fatih Yeşil'dir. Bu belgeden beni haberdar eden Yeşil'e çok teşekkür ederim. Bu görüşme Adair tarafından 1 Ağustos'ta Malta'dan dışişlerine rapor edecektir. Bu konuda bkz. Adair, *age*, s. 94-98.

⁷⁶ Adair'in İstanbul'dan ayrılış tarihi konusunda bir belirsizlik söz konusudur. Adair'in raporlarında ayrılış tarihini tam olarak belirtmemesinden dolayı bu tarih S. Canning'in raporlarından öğrenilmeye çalışılmıştır. S. Canning hakkında kapsamlı bir eser yazan Stanley Lane-Poole, eserinde, elçinin 12 Temmuz tarihinde ayrılmasının kararlaştırıldığını belirtse de Adair, 12 ve 15 Temmuz'da Pera'dan raporlar kaleme almıştır. Bu konuda bkz. *The Life of the Right Honourable Stratford Canning, Viscount Stratford de Redcliffe*, Longmans, Londra 1883, C. I, s. 86; Adair, *age*, s. 77-93; bu nedenle başta A. Cunningham olmak üzere elçinin İstanbul'dan ayrılış tarihi 12 Temmuz olarak kabul edilmiştir. Bu çalışmanın yazarı da bir başka çalışmasında Adair'in İstanbul'dan ayrılışını bu tarih olarak kabul edilmiş ve selven 12 Eylül 1810 olarak göstermiştir. Bu konuda bkz. Allan Cunningham, "Robert Adair", s. 138; Hüseyin Yılmaz, *İhtilal Diplomasisi ve Osmanlılar*, s. 367; fakat bu karmaşayı yine S. Canning çözecektir. Kaleme aldığı *memorandada*, Adair'in 14 Temmuz gecesi saat 10:00-11:00 sularında denize açıldığını belirtmektedir. Bu konuda bkz. NA, FO, 352/1 dosya no: 7 s. 342.

⁷⁷ Alfred C. Wood, *Levant Kumpanyası Tarihi*, çev. Çiğdem Erkal İpek, Doğu Batı Yayınları, İstanbul 2013, s. 319.

⁷⁸ Allan Cunningham, "Robert Adair", s. 132-138.

COQUELLE, P., “Latour-Maubourg, Chargé d'affaires a Constantinople, 1809-1812”, *Revue d'histoire Diplomatique*, XIX, 1905, ss. 572-605.

COQUELLE, P., “Sébastien Ambassadeur à Constantinople, 1806-1808”, *Revue d'histoire Diplomatique*, XVIII, (1904), ss. 574-611.

COURTNEY, W. P. “Adair, Sir Robert (1763–1855)”, *Oxford Dictionary of National Biography*, revize eden H. C. G. Matthew, ed. H. C. G. Matthew-Brian Harrison, Oxford University Press, Oxford 2004, online edisyon 2008.

CUNNINGHAM, Allan, “Robert Adair and the Treaty of the Dardanelles”, *Anglo-Ottoman Encounters in Age of Revolution Collected Essays*, ed. Edward Ingram, Londra: Frank Cass 1993, ss. 103-143.

ÇAĞLAR, Erol, *Mehmed Emin Vahid Efendi'nin Fransa Sefareti ve İngiltere ile Yapılan Görüşmelere Dair Takriri*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2002.

ÇAĞLAR, Erol, *Napolyon'un Peşinde Bir Osmanlı Seyyid Mehmed Emin Vahid Efendi ve Fransa Sefaretnamesi*, Telemak, İstanbul 2023.

ÇELİK, Yüksel, “III. Selim Devrinde Mısır'da Osmanlı-İngiliz Rekabeti, 1798-1807”, *Nizam-ı Kadim'den Nizam-ı Cedid'e III. Selim ve Dönemi*, ed. Seyfi Kenan, İSAM, İstanbul 2010, s.351-366.

DRIAULT, Edouard, *Napoleon'un Şark Siyaseti, Selim-i Salis, Napoleon, Sebastiani ve Gardane*, çev. Mehmed Fuad Köprülüzade, TTK Yayınları, Ankara 2013.

ELDEM, Edhem, “Huzurlu bir İlgisizlikten Sıkıntılı bir Kaygıya: Osmanlıların Gözünde Eski Eserler, 1799-1869”, *Geçmişe Hücum. Osmanlı İmparatorluğu'nda Arkeolojinin Öyküsü (1753-1914)*, ed. Zainab Bahrani, Zeynep Çelik ve Edhem Eldem, İstanbul, SALT, 2011, ss. 281-329.

ERİM, Nihat, *Devletlerarası Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri*, C. I, TTK Yayınları, Ankara, 1953.

GEZER, Ömer “Osmanlı Başkentinde İngiltere-Fransa Rekabeti: Danderino'nun Garip Hikâyesi”, *Toplumsal Tarih*, (2013) C. CCXXXX, ss. 18-30,

GÜNAY, Bekir, *Paris'te Bir Osmanlı, Seyyid Abdurrahim Muhib Efendi'nin Paris Sefirliği ve Büyük Sefaretnamesi*, Kitapevi Yayınları, İstanbul 2009.

LANE-POOLE, Stanley, *The Life of the Right Honourable Stratford Canning, Viscount Stratford de Redcliffe*, Longmans, C. I, Londra 1883.

MCKAY, Derec- Scott, H. M., *Büyük Devletlerin Yükselişi 1648-1815*, çev. Eşref Bengi Özbilen, Dergâh Yayınları, İstanbul 2011.

PAGET, Augustus B., *The Paget Papers Diplomatic and Other Correspondence of the Right Hon. Sir Arthur Paget, G.C.B. 1794-1807*, C. II, William Heinemann, Londra 1896.

PURYEAR, Vernon J., *Napoleon and the Dardanelles*, University of California Press, California 1951.

TUKİN, Cemal, *Boğazlar Meselesi*, Pan Yayınları, İstanbul 1999.

WOOD, Alfred C., *Levant Kumpanyası Tarihi*, çev. Çiğdem Erkal İpek, Doğu Batı Yayınları, İstanbul 2013.

YEŞİL, Fatih, “İstanbul Önlerinde Bir İngiliz Filosu: Uluslararası Bir Krizin Siyasi ve Askerî Anatomisi”, *Nizam-ı Kadim'den Nizam-ı Cedid'e III. Selim ve Dönemi*, ed. Seyfi Kenan İstanbul: İSAM, 2010, ss. 396-399.

YEŞİL, Fatih, *İhtilaller Çağında Osmanlı Ordusu, Osmanlı İmparatorluğu'nda Sosyoekonomik ve Sosyopolitik Değişim Üzerine Bir İnceleme (1793-1826)*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2016.

YEŞİL, Fatih, *Trajik Zafer, Büyük Güçlerin Doğu Akdeniz'deki Siyasi ve Askerî Mücadelesi (1806-1807)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2017.

YILMAZ, Hüseyin, *İhtilal Diplomasisi ve Osmanlılar, 1809 Çanakkale Antlaşması*, Kitabevi, İstanbul 2021.

ZINKEISEN, Johann Wilhelm, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, çev. Nilüfer Epeçeli, C. VII, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2011.

NAPOLYON SAVAŞLARI VE OSMANLI-RUS HARBİ SIRASINDA DİPLOMASİ: SİR ROBERT ADAİR'İN İSTANBUL BÜYÜKELÇİLİĞİ (1808-1810)

GTTAD

Makale Bilgileri:	
Etik Kurul Kararı:	<i>Etik Kurul Kararından muaftır.</i>
Katılımcı Rızası:	<i>Katılımcı yoktur.</i>
Mali Destek:	<i>Çalışma için herhangi bir kurum ve projeden mali destek alınmamıştır.</i>
Çıkar Çatışması:	<i>Çalışmada kişiler ve kurumlar arası çıkar çatışması bulunmamaktadır.</i>
Telif Hakları:	<i>Çalışmada kullanılan görsellerle ilgili telif hakkı sahiplerinden gerekli izinler alınmıştır.</i>
Article Information:	
Ethics Committee Approval:	<i>It is exempt from the Ethics Committee Approval</i>
Informed Consent:	<i>No participants.</i>
Financial Support:	<i>The study received no financial support from any institution or project.</i>
Conflict of Interest:	<i>No conflict of interest.</i>
Copyrights:	<i>The required permissions have been obtained from the copyright holders for the images and photos used in the study.</i>